



**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**SPOR YAPAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Dila Şeyda TAŞDEMİR

Çorum 2020

**SPOR YAPAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Dila Şeyda TAŞDEMİR

**Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN**

Çorum 2020

ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Spor Yapan Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

13 Ağustos 2020
Dila Şeyda TAŞDEMİR

ÖN SÖZ

Saldırgan davranışlar, sokakta, parkta, trafikte, okulda vb. toplum içindeki yerlerde ve kitle iletişim araçlarında, kısacası hayatımızın her alanında karşımıza çıkabilmekte ve özellikle son yıllarda sık sık karşılaştığımız şiddet içerikli olaylar bireylerin yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Okullar, bireylere iyi bir öğretim verebilmenin yanında toplum düzenini tesis eden kuralların öğretildiği ve bu kuralların davranışa dönüştürüldüğü kurumlardır. Şiddet, öfke, saldırganlık gibi olayların okullarda yaşanması bu amaçlara ters olduğu için alınacak önlemler daha da önem kazanmaktadır. Ayrıca okullardaki eğitim öğretim müfredat programında yer alan beden eğitimi dersleri ve oluşturulan spor ve egzersiz ortamı öğrencilerin fiziksel sağlıklarının yanı sıra psikolojik ve sosyolojik olarak da gelişimlerini desteklemektedir. Yapılan bu çalışmada spor yapan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemek amaçlanmış olup, sporun saldırgan davranışların önlenmesinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle okullardaki sportif faaliyetler artırılmalı, öğrenciler spora teşvik edilmelidir.

Çalışmanın şekillendirilmesi ve tamamlanmasında benden yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN'a, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Resul ÇEKİN'e ve emeği geçen hocalarıma teşekkür eder, sonsuz minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Ayrıca daimi destekleri için aileme ve eşime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANNAMESİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
KISALTMALAR VE SEMBOLLER.....	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	2
1.2 Problemler	2
1.3 Hipotezler.....	2
1.4 Sınırlılıklar	3
1.5 Sayıtlılar	4
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1 Saldırganlık Kavramı	5
2.2 Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	6
2.2.1 Aile.....	6
2.2.2 Kitle iletişim araçları.....	6
2.2.3 Okul ve eğitim.....	7
2.2.4 Zararlı madde kullanımı.....	7
2.2.5 Kişilik.....	8
2.2.6 Cinsiyet	8
2.2.7 Çevresel faktörler	9
2.3 Saldırganlık Kuramları.....	9
2.3.1 İçgüdü kuramı	9
2.3.2 Biyolojik kuram	10
2.3.3 Sosyal öğrenme kuramı.....	11
2.3.4 Engellenme-saldırganlık kuramı	12
2.3.5 İpucu uyarılmışlık kuramı	13
2.4 Saldırganlık Türleri	13
2.4.1 Amaç yönelimli saldırganlık.....	13
2.4.2 Araçsal saldırganlık.....	13
2.4.3 Sosyal rol olarak saldırganlık.....	14
2.4.4 Sosyal ödül ve onay amacıyla saldırganlık	14
2.4.5 Düşmanlık içeren saldırganlık	14
2.4.6 Emir altında saldırganlık	14
2.5 Saldırganlık Alt Boyutları	15
2.5.1 Yıkıcı saldırganlık.....	15
2.5.2 Edilgen saldırganlık	15
2.5.3 Atılğanlık	15
2.6 Saldırganlık ve Spor İlişkisi	15
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	17
3.1 Araştırma Deseni.....	17

3.2 Çalışma Grubu	17
3.3 Veri Toplama Araçları	18
3.3.1 Kişisel bilgi formu	18
3.3.2 Saldırganlık ölçeği	18
3.4 Saldırganlık Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi	19
3.5 Saldırganlık Ölçeğinin Güvenilirliği.....	22
3.6 İşlem.....	23
3.7 İstatistiksel Analiz.....	23
4. BULGULAR.....	26
5. TARTIŞMA	33
5.1 Spor Yapma ve Yapmama Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları.....	33
5.2 Spor Yapma Türü Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları	35
5.3 Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları.....	36
5.4 Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları.....	39
5.5 Günlük Ortalama Oyun Amaçlı Telefon veya Televizyon Kullanım Süresi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları	40
5.6 Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları	41
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	43
KAYNAKLAR	45
EKLER.....	50
ÖZGEÇMİŞ.....	56

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

CFI	: Karşılaştırmalı uyum indeksi
RMSEA	: Yaklaşık hataların ortalama karekökü
SPSS	: Statistical package for social sciences
TLI	: Normlaştırılmamış uyum indeksi
ULSMV	: Ağırlıklandırılmamış en küçük kareler tahmin yöntemi
<i>F</i>	: F değeri
<i>n</i>	: Örneklem büyüklüğü
<i>P</i>	: Olasılık değeri
<i>R</i>²	: Açıklanan varyans oranı
<i>sd</i>	: Serbestlik derecesi
<i>SH</i>	: Standart hata
<i>SS</i>	: Standart sapma
<i>t</i>	: Bağımsız örneklem için t değeri
\bar{x}	: Ortalama puan
<i>X</i>²	: Ki kare değeri
<i>Z</i>	: Z değeri
<i>A</i>	: Madde faktör yük değeri

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.....	21
Çizelge 3.2: Saldırganlık ölçeği güvenilirlik analizi sonuçları.....	22
Çizelge 4.1: Araştırma çalışma grubuna ilişkin betimsel istatistikler.....	26
Çizelge 4.2: Spor yapma türüne göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.....	28
Çizelge 4.3: Cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık bağımsız örneklem için <i>t</i> - testi sonuçları.....	29
Çizelge 4.4: Kardeş sayısına göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.....	29
Çizelge 4.5: Haftada altı saat ve üzeri spor yapma ve yapmama değişkenine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık bağımsız örneklem için <i>t</i> -testi sonuçları.....	30
Çizelge 4.6: Günlük ortalama televizyon izleme süresine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.....	31
Çizelge 4.7: Günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.....	32

SPOR YAPAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

TAŞDEMİR, Dila Şeyda. Spor Yapan Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

Yapılan bu çalışmada okul sporlarına katılan ve katılmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Amasya il merkezinde üç farklı ortaokulda öğrenim gören 600 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya katılan öğrenciler okul sporlarına katılan (n=300) ve katılmayan (n=300) olarak 2 gruba ayrılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ile, saldırganlık düzeylerini ölçmek için İpek İter Kiper tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri kullanılarak elde edilmiştir. Ölçeğin faktör yapısının ortaokul öğrencilerinde doğrulanmasını takiben verilerin analizinde normal dağılım analizi çarpıklık ve basıklık analizleri gerçekleştirilerek incelenmiş olup verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bağımsız örneklem için T testi, çoklu grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma bulgularına baktığımızda spor yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri spor yapan öğrencilerinkinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < 0,05$). Spor yapan bireylerin atılgnlık düzeylerinin spor yapmayan bireylerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bireysel spor ve takım sporları yapan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir ($p > 0,05$). Öğrencilerin cinsiyet puanlarına baktığımızda erkek öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Kız ve erkek öğrencilerin atılgnlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0,05$). Sonuç olarak; saldırgan davranışların önlenmesinde sporun önemli unsur olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atılgnlık, Okul sporları, Saldırganlık, Spor.

INVESTIGATION OF AGGRESSION LEVELS OF SECONDARY STUDENTS PARTICIPATING IN SPORTS

SUMMARY

TAŞDEMİR, Dila Şeyda. Investigation of Aggression Levels of Secondary Students Participating in Sports, (Master Thesis), Çorum, 2020.

In this study, it was aimed to examine the aggression levels of students who participated in and did not participate in school sports in terms of various variables. The study group of the research consisted of 600 students studying in three different secondary schools in the city center of Amasya in the 2018-2019 academic year. The students participating in the study were divided into two groups as participated (n=300) and not participated (n=300) in the school sports. Information about the sociodemographic characteristics of the students participating in the study was obtained by using the Personal Information Form created by the researcher and the Aggression Inventory developed by İpek İlter Kiper to measure their aggression levels. Following the verification of the factor structure of the scale in secondary school students, normal distribution analysis was performed by performing skew and kurtosis analysis in the analysis of the data and it was determined that the data showed a normal distribution. T test for independent samples and one-way analysis of variance in multiple group comparisons were used. When we look at the research findings, the destructive aggression and passive aggression levels of middle school students who don't do sports were found to be statistically significantly higher than those who do sports ($p < 0,05$). It was found that the assertiveness levels of individuals who do sports are significantly higher than those who do not do sports ($p < 0,05$). There was no significant difference between the aggression levels of the students doing individual sports and team sports ($p > 0,05$). When we look at the gender scores of the students, the destructive and passive aggression levels of the male students were found to be significantly higher than that of the female students ($p < 0,05$). There was no significant difference between the assertiveness levels of female and male students ($p > 0,05$). As a result, sports are thought to be an important factor in preventing aggressive behavior.

Key Words: Aggression, Assertiveness, School sports, Sport.

1. GİRİŞ

Spor, kazanma ve kaybetme gibi duyguları tatmin etmeyi amaçlayan, branşlara özel kurallar çerçevesinde, rekabete dayalı fiziksel, bilişsel ve psikolojik faaliyetler bütünüdür (Şahin, 2005, s. 70). Düzenli spor yapan bireylerin fiziksel ve psikolojik açıdan oldukça sağlıklı olmalarının yanı sıra sporun öfke, stres, saldırganlık gibi davranış biçimlerini önlemekte de etkisinin olduğu bilimsel çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur (Şenyüzlü, 2013). Spor branşlarının her birinin kendine özgü kuralları mevcuttur. Bu kurallar sayesinde sporcular arasında karşılıklı sınırlılıklar oluşur. Şayet bu kurallar ihlal edilirse rakipler arasında saldırgan davranışın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çünkü; kuralsız ortamda amaç rakiplerin kuralsızlıktan faydalanıp birbirlerine zarar verme olasılıklarını artırmaktadır (Bauman, 1997, s. 171). Bununla birlikte hayatımızın her alanında örneğin; sokakta, okulda, kendi evimizde bile saldırgan davranışlarla karşılaşabilmemiz mümkün olabilmektedir. Buna ek olarak televizyon, sosyal medya, gazete gibi kitle iletişim araçlarında da şiddet içerikli davranışlara oldukça sık rastlanmaktadır. Hayatımızda bu kadar sık karşılaştığımız olaylar düşünüldüğünde okullardaki öğrencilerin bu saldırganlık içeren davranışlardan tamamen soyutlanması ve uzak tutulması pek mümkün görünmemektedir. Fakat gerekli eğitimler verilerek, doğru yönlendirmeler sayesinde saldırgan davranışların daha aza indirilebileceği bildirilmektedir (Gökçeçek, 2015). Okullarda saldırganlık ve şiddet, eğitim çabalarını negatif yönde etkilemekte ve rahatsız edici davranışlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Okullar öğrencileri yetiştirirken güvenli, temiz ve rahatsız edici davranışlardan uzak bir çevre imkânı oluşturmakla yükümlü olduğundan dolayı saldırgan davranışların okullarda yaşanmaması daha da önem kazanmaktadır. Saldırganlık sonucu meydana gelen şiddet olaylarının önünde durularak, çocuk ve gençleri bu tür şiddet içerikli durumlardan korumak ve kötü etkilerinden uzak tutmak için, saldırganlık üzerine çalışmalar yapılmasına ve neden olan faktörlerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Bayram, 2012).

1.1 Çalışmanın Amacı

Yapılan bu çalışmanın amacı spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenerek spor ve saldırganlık ilişkisini tüm boyutlarıyla ortaya koyabilmenin yanında bireysel ve takım sporcularının saldırgan davranış tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi ile hangi sporlarda daha çok saldırgan davranış özelliklerinin dominant bir etki oluşturabileceğini belirlemektir.

1.2 Problemler

1. Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark var mıdır?

2. Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında cinsiyete göre fark var mıdır?

3. Bireysel ve takım sporu yapan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark var mıdır?

4. Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında kardeş sayısına göre fark var mıdır?

5. Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama televizyon izleme süresine göre fark var mıdır?

6. Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre farklılık var mıdır?

1.3 Hipotezler

H^0 : Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark yoktur.

H^1 : Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılmanlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark vardır.

H⁰: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında cinsiyete göre fark yoktur.

H¹: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında cinsiyete göre fark vardır.

H⁰: Bireysel ve takım sporu yapan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark yoktur.

H¹: Bireysel ve takım sporu yapan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında fark vardır.

H⁰: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında kardeş sayısına göre fark yoktur.

H¹: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında kardeş sayısına göre fark vardır.

H⁰: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama televizyon izleme süresine göre fark yoktur.

H¹: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama televizyon izleme süresine göre fark vardır.

H⁰: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre fark yoktur.

H¹: Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri arasında günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre fark vardır.

1.4 Sınırlılıklar

1. Yapılan bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim dönemi Amasya il merkezinde bulunan Serdar Zeren Ortaokulu, Ziya Paşa Ortaokulu ve Abdurrahman Kamil Ortaokulu olmak üzere üç farklı okulda öğrenim gören 600 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

2. Yapılan bu çalışma ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören spor yapan ve yapmayan kız ve erkek öğrencilerle sınırlandırılmıştır.

1.5 Sayıtlar

Çalışmaya katılan öğrencilerin ölçekleri samimi ve dürüst bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgi formunda verdikleri bilgilerin doğru olduğu varsayılmıştır.



2. GENEL BİLGİLER

2.1 Saldırganlık Kavramı

Saldırganlık kavramı bugüne kadar birçok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Her ekol kendi tanımını yapmış olmasına rağmen, ortak nokta olan saldırganlığın insan doğasında bulunduğu sonucunda birleşmişlerdir. Boxer ve Tisak (2005), saldırganlığı karşınızdaki herhangi bir canlıya veya nesneye yönelik yapılan her türlü rahatsız edici davranış ve eylem olarak tanımlamışlardır. Saldırganlık hakkında yapılan bir başka yorum ise şöyledir: Herhangi bir canlıya karşı bilinçli bir şekilde yapılan zarar verici davranıştır. Bu tip saldırgan davranışların fiziksel olması zorunlu değildir kişiye zarar vermek amacıyla yapılan sözel yahut psikolojik her türlü eylem de saldırgan davranış olarak nitelendirilebilir (Tiryaki, 2000, s. 149). Cox (1985) ise, saldırganlıkta genel olarak beklenen birkaç davranışın olduğunu belirtmekte, bunları; saldırganlık olarak tanımlanan davranışın canlı bir hedefe yöneltilmesi gerekliliği, gerçekleştirilen davranışın saldırganlık olarak nitelendirilebilmesi için hedefin zarar görmesinin istenmesi, saldırganlığın başarılı olması ve hedefin zarar görmesi yönünde mantıksal bir beklentinin bulunması, olarak sıralamaktadır (s. 211-212). Şahin (2003) saldırganlığı, karşınızdaki bireyi kişisel acı ve maddi-manevi zarara uğratan davranışlar olarak tanımlamıştır ve bu davranışlar, içinde yaşanılan sosyal ve kültürel ortam tarafından doğrudan-dolaylı nedenlerle ilişkilendirmiştir, yani bazı sonuçlar elde etmek için dolaylı yoldan saldırgan davranışlarda bulunulabilir. Diğer bir yandan, saldırganlığın sanat ve sporla da iç içe gösterildiği durumlar görmekteyiz. Boğa güreşleri veya boks gibi spor branşlarının şiddet içeren filmlerin konusu olması buna örnek olarak verilebilir (s. 15).

Spor branşlarının her birinin kendine özgü kuralları mevcuttur. Bu kurallar sayesinde sporcular arasında karşılıklı sınırlılıklar oluşur. Şayet bu kurallar ihlal edilirse rakipler arasında saldırgan davranışın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çünkü kuralsız ortamda amaç rakiplerin kuralsızlıktan faydalanıp birbirlerine zarar verme olasılıklarını artırmaktadır (Bauman, 1997, s. 171).

Tüm bunlardan hareketle saldırganlık, kişinin bilinçli bir şekilde çevresi üzerinde tahakküm kurmak, onları fiziksel ve duygusal açıdan etkilemek ve sosyal çevrelerine zarar vermek amacıyla yapılan ve sürekliliği olan eğilimdir. Kişinin bilinçli ve zarar verme durumu iki önemli kıstastır (Derwent, 2007).

2.2 Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Çalışmanın bu başlığı altında saldırganlığı etkileyen aile, kitle iletişim araçları, okul ve eğitim, zararlı madde kullanımı, kişilik, cinsiyet gibi faktörler ele alınacaktır.

2.2.1 Aile

Bireyin yaşamındaki ilk sosyal çevre ailesidir. İlk olarak ailede başlayan sosyal süreç hayat boyu devam etmektedir. Saldırganlığın meydana gelmesinde etkili olan ilk etmen, kişinin içinde yaşadığı ailenin özellikleridir. Çocukların ebeveynleri tarafından sık sık cezalandırılması, davranışların gereksiz yere engellenmesi, çocuğun arzu ettiği davranışların eleştirilmesi, çocuğun her istediğinin yapılması veya çocuğun ihmal edilmesi saldırgan davranışların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık, 2004).

Çocuklar çevrelerinde öncelikle kendi ailelerini gözlemler ve onları rol model alır. Bireylerin gelecekteki sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı, temelde gördüğü öğrenmeye bağlıdır (Bayraktar, 2009). Yukarıdaki açıklamalara benzer olarak bazı yorumlara göre anne ve babanın aşırı koruyucu veya reddedici tutumu, aşırı ilgili olması ya da ilgisiz olması, tüm bunların yanında çocuğa uygulanan fiziksel veya sözlü olarak yapılan şiddet de saldırgan davranışın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Masalçı, 2001).

2.2.2 Kitle iletişim araçları

Çocukların televizyon ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarında gördükleri şiddet içerikli olaylara özenme, onları taklit etme gibi davranışlar içerisinde oldukları bilinmektedir ancak özendikleri bu durum bazen saldırgan davranışlarda bulunmalarına sebep olabilmektedir (Yılmaz, 2013). Televizyonda yayınlanan şiddet içerikli programlar sakin olan toplumlarda bile nefretin ve şiddetin artmasına devamında ise saldırgan davranışların sergilenmesine neden olabilir (Bayram, 2012). Bu konu hakkında yapılan çalışma sonuçlarında kitle iletişim araçlarının saldırganlık

düzeylerini artırmadaki temel nedeninin saldırganlığı normal bir olguymuş gibi göstermeleri olduğu belirtilmektedir (Kaya, 2010).

2.2.3 Okul ve eğitim

Çocuğun benlik algısı aile ortamında gelişir. Bu algının gelişmesinde ailenin yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu eğitim ortamı da önemli bir paya sahiptir. Söz konusu eğitim ortamında çocuk öğretmenin kendisine karşı gösterdiği tavır, davranış veya düşüncelerini algılar ve çocuklar bu algıladıkları neticesinde okula dayalı bir benlik olgusu geliştirmektedir (Topaloğlu, 2013). Okullarda disiplini sağlamak için birtakım kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların idare tarafından belirlenmesi ve yasak olan kuralların fazla olması öğrenciler üzerinde olumsuz ve ters etkilere neden olabilmektedir. Kurallar birtakım sınırları kapsayan ve öğrencilerin de görüşleri alınarak rehber öğretmenler aracılığıyla oluşturulmalıdır. Kurallardaki yasaklamaların fazla olması ve kurallarda kullanılan ifadelerin olumsuzluğu bireyleri saldırgan hale getirebilmektedir. Örneğin, “Sınıfı kirletmeyin” şeklindeki bir ifade olumsuz bir şekilde kurulduğu için tetikleyici olabilmektedir. Oysa “Sınıfımızı temiz tutalım” şeklindeki bir ifade daha olumlu davranışların ortaya çıkmasını sağlayacaktır (Erciyes, 2009).

2.2.4 Zararlı madde kullanımı

Alkol, saldırgan davranışlara sebep olan ve insan bilincini olumsuz etkileyen zararlı maddelerden birisidir. Tüketilen alkolün miktarına göre etkileri de değişmekte olup, az tüketilen alkol saldırgan davranışları ortadan kaldıracak iken, fazla miktarda tüketilen alkol bireylerin davranışlarındaki kontrolün kaybolmasına neden olarak, saldırgan davranışları artırabilmektedir. Alkol alımından sonra meydana gelen saldırgan davranışların temelinde alkol alınmadan önceki engellenme durumu veya ruh hali yatmaktadır. Zararlı bir diğer madde olan uyuşturucu kullanımı da saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Kimyasal etkileri bulunan ve zararlı olan bu maddelerin insan beynindeki kontrolü sağlayan mekanizmaların çalışmalarını yavaşlatan veya fazla miktarda enerjinin ortaya çıkmasının sonucu olarak, bireylerin davranışları kontrol edilemez şekilde veya daha şiddetli olabilmektedir (Bayram, 2012).

2.2.5 Kişilik

Kişilik, bireyleri birbirinden farklı kılan, çevresindekilerle olan iletişim becerisini, bakış açılarını ve tepkilerini kapsayan farklı ortamlarda kendini gösteren zihinsel, ruhsal ve bedensel özelliklerdir. Freud Yapısal Kişilik Kuramında kişiliği alt benlik, benlik ve üst-benlik olarak üç farklı bölümde incelemiştir. Kişiliğin sözü edilen bu üç türü birbiriyle çelişki içindedir. Bu çelişkili ilişki çeşitli psikolojik faaliyetleri ortaya çıkarmaktadır. İd, kişiye “istiyorum, derhal yapmalısın” emrini verir. Üst-benlik, hiçbir zaman yapamayacağını söyler. Ego ise, ortak bir nokta bulmaya çalışır. İşte tüm bu çatışmalar kişideki kaygı ve savunma mekanizmalarını ortaya çıkarmaktadır. Freud’a göre id’in saldırgan bir doğası vardır. Birey id’in bu etkisiyle saldırganca davranabilir. Ancak içinde yetiştiği toplum onun üst-benliğini saldırganlık içeren davranışı kabul edilmez olarak nitelemişse, birey kendini saldırganca davranış göstermekten alıkoyar. Aksi durumlarda ise birey saldırgan davranışları sonucunda herhangi bir kaygı veya suçluluk duymaz. Bireyler içinde buldukları ülke ve toplumların sosyo-kültürel özelliklerinden hareketle kendi üst-benliklerini oluştururlar. Bu durumu sporcu ve taraftar profilinde de görebiliriz. Örneğin, sporcu yer aldığı takımın, taraftar içinde bulunduğu grubun, oluşturduğu değerlerin etkisi ile üst-benliğinde saldırganlığa karşı olumlu ya da olumsuz bir tutum geliştirebilir (Cüceloğlu, 1996, s. 408-409).

2.2.6 Cinsiyet

Saldırgan davranışı etkileyen diğer bir faktör cinsiyettir. Kadın ve erkeğin yaratılıştan meydana gelen birtakım özellikleri onları birbirinden ayırmaktadır. İki cinsiyet saldırgan davranışta bulunmaları bakımından da birbirinden farklıdır. Bunun nedeninin, erkeklerin testosteron hormonunun saldırgan davranışların ortaya çıkmasını güçlendirdiği; kadınlardaki dişilik hormonu olan östrojenin ise, testosteronunun bu etkisini nötralize ettiği söylenmektedir. Erkeklerdeki testosteron hormonunun fazla miktarda olması saldırgan davranışların artmasına neden olmakta fakat kadınlarda böyle bir etki görülmemektedir. Bu durumun temelinde ise erkek beyninin testosteron hormonuna göre planlanmış olmasının yattığı bilinmektedir. Sözlü olarak yapılan saldırgan davranışlarda iki cins arasında anlamlı bir fark olmamasının sebebi kadınların sözel yeteneklerinin daha iyi olmasından kaynaklanmaktadır (Uluşık, 2015). Buna karşılık bazı çalışmalara göre, saldırgan davranışların cinsiyet ile

ilgili olmadığı, onların bilfiil içinde bulunulan kültürden kaynaklandığı iddia edilmektedir (Tiryaki, 2000, s. 157).

2.2.7 Çevresel faktörler

Gürültü, hava kirliliği, kalabalık, sıcaklık ve aşırı soğukluk, karanlık gibi çevresel faktörler saldırganlığın artmasına olanak sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiye göre gürültülü bir ortamda bulunmak zorunda kalan bireylerin, diğerlerine oranla şiddete daha çok meyilli oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun yanı sıra bireyin çok kalabalık ortamda bulunması da saldırgan davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Erden, 2007).

2.3 Saldırganlık Kuramları

Geçmişten günümüze kadar hemen her dönemde insanlar arası ilişkilerde saldırganca davranışlara rastlanmıştır. Bundan hareketle saldırgan davranışın neden ve nasıl meydana geldiğini açığa çıkarmak için çeşitli çalışmalar yapılmış ve teoriler ortaya koyulmuştur. Çalışmamızın bu bölümünde önemli görülen birkaç saldırganlık kuramı açıklanmaya çalışılacaktır (Derwent, 2007).

2.3.1 İçgüdü kuramı

Bu kuramın öncüleri olarak bilinen iki isim Freud ve Lorenz'dir. Freud insanlarda iki temel içgüdü'nün bulunduğunu öne sürmektedir. Birincisi, yaşam içgüdü'sü olan Eros; diğeri ise, ölümü simgeleyen Thanatos'dur. İnsan dünyasındaki saldırganlık yaşam içgüdü'süyle değil, ölüm içgüdü'süyle birlikte azalmaktadır. Saldırganlığın azalmasına neden olan bu şey, katarsis olarak adlandırılır. Freud'a göre saldırganlığın tamamen ortadan kalkması mümkün değildir çünkü her ne kadar insanlardaki ölüm içgüdü'sü saldırgan davranışları azaltsa da bu davranışlardan bir zaman sonra tekrar saldırgan bir davranış meydana gelecektir. Dolayısıyla bu süreç sürekli bu şekilde ilerleyeceği için saldırganlığın olmaması düşünülemez, yani insan varoluşu gereği saldırganlıktan kaçamaz (Tiryaki, 2000, s. 151). Lorenz'in bu konu hakkındaki düşünceleri ise daha farklıdır. O, saldırganlığı bir kavga etme içgüdü'süyle ilişkilendirmiştir. Ona göre tüm insanlarda bu içgüdü'nün gereği olarak enerji üretilir fakat bu enerjinin miktarı her bir kişide farklıdır. İşte bu farklı enerji saldırganlığın ortaya çıkmasını, oluşmasını ve etkilerini belirlemektedir. Kiminde daha yıkıcı etkilere

sahip olan bu enerji, yani saldırganlık, kiminde daha azdır. Ayrıca buna ek olarak Lorenz, düşmanlığın ve saldırganlığın bitmesi için saldırgan davranışların yaşanmasını doğru ve gerekli bulmaktadır çünkü ona göre saldırganlık kaçınılmazdır ve elbet kendiliğinden bitecektir (İkizler, 1993, s. 42-43). Lorenz ve Freud saldırganlığın kaçınılmaz olduğu noktasında hem fikirdir fakat Lorenz, Freud'dan farklı olarak saldırganlığın türlere hizmet ettiğini de savunmaktadır. Lorenz'e göre, "Saldırganlık, hayatta kalma ve türlerin korunması şansını artırır. Saldırganlık sayesinde, türün en sağlıklı ve en güçlü liderleri seçilir, gelecek jenerasyona çok daha fazla kaynak bırakılır, türün yaşadığı sosyal ünite hiyerarşi belirlenir, en iyiler basamağın en üstünde yer alır. Lorenz'e göre saldırganlık kabul edilebilir ya da kabul edilemez şekilde değerlendirilebilir. Dolayısıyla savaş, insanın saldırganlığını göstermesi için kabul edilemez bir eylemken, spor kabul edilebilir olarak görülmektedir" (Tiryaki, 2000, s. 151).

2.3.2 Biyolojik kuram

İnsanların saldırganlık davranışının temelinde organizmadaki birtakım yapıların işlevinin olup olmayacağı üzerinde durulmaktadır. Saldırgan davranışlarımızın nedeni hormonlar olabilir mi? Beyinde saldırgan davranışı tetikleyen özel bölgeler var mıdır? Kromozomların saldırganlıktaki rolü nedir? gibi sorulara cevap aranmaktadır (Tiryaki, 2000, s. 151-152). Bazı araştırmacılar, saldırganlığın erkekliği belirleyici Y kromozomundan kaynaklandığını, yani fazla Y kromozomunun şiddet ile bağlantısının olup olmadığını incelemiştir. Yeni doğmuş bebekler üzerinde yapılan çalışmalar beş yüz bebekten bir tanesinin diğerlerinden bir tane fazla Y kromozomlu olduğunu saptamıştır. XYY anormalliği adı verilen bu durum, özellikle akıl hastanelerinde yatan erkekler arasında birçok çalışmanın yapılmasına da neden olmuştur. Söz konusu bu çalışmalarda akıl hastanelerinde olan erkeklerin XYY kromozomlularına daha çok rastlanmıştır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda birtakım farklı sonuçların da ortaya çıktığı görülmüştür (Tiryaki, 1996). Maccoby ve Jacklin (1980), biyolojik kuramın, yani özellikle de hormonların saldırgan davranış üzerinde etkili olduklarını iddia ederler. Hatta bu etkinin yalnızca insanlarda değil hayvanlarda da olduğunu birtakım deneylerle ispat etmişlerdir. Şöyle ki, hamile maymunlara testesteron hormonu verildiğinde doğan maymunun diğer dişilerden daha saldırgan olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde doğuştan veya hatalı bir uygulama sonucu testesteronu yüksek olan kızların da saldırgan davranışlar sergiledikleri

gözlemlenmiştir. Yapılan tüm bu çalışmalar saldırganlık ve biyolojik yapı arasındaki ilişkinin var olduğunu göstermektedir (Özerkan, 2004). Bu konuda araştırmaları bulunan Conner'e göre de çeşitli deneylerde hayvanlara testesteron hormonu verilmesi onların saldırgan davranış sergilemelerine neden olmuştur (Tiryaki, 2000, s. 151).

Freedman, Sears ve Carlsmith (1989)'in yapmış oldukları çalışmada, "Maymunlar ve diğer hayvanlar üzerinde yapılan farklı araştırmalar, beynin bir bölgesindeki elektriksel uyarımın, belirgin bir biçimde şiddet davranışına sebep olmasına rağmen başka bölgelerin uyarımının daha pasif ve sakin davranışları ortaya çıkardığını belirlemiştir. Hayvanlarda beynin uyarımı ile ilgili çalışmalar ve bunların insan davranışları ile ilişkilerini ele alan kaynaklardan yola çıkarak, bazı otoriter, şiddet içeren patlamaların nörolojik bozukluklarla açıklanabileceği öne sürülmektedir"(s. 194-195).

2.3.3 Sosyal öğrenme kuramı

Saldırganlığın sosyal öğrenme ile ilişkili olduğunu iddia eden kişi Albert Bandura'dır. Ona göre, saldırganlık doğuştan getirilen veya içgüdüsel değil edimsel koşullanma veya gözleme dayalı öğrenme ile gerçekleşmektedir. Bu koşullanma biçiminde yalnızca kişinin yapmak istediği davranışlar pekiştirilir. Kişi pekiştirdiği bu davranışları sıkça tekrar etmektedir. "Spordaki pekiştirmeler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki koçlar, sporcunun takım arkadaşları ve ailelerden oluşan referans grupları, ikincisi sporun yapısı ve kuralları uygulamadan sorumlu kişiler ve hakemler, üçüncüsü de taraftarlar, medya, mahkemeler ve genelde toplumdur" (Terry ve Jackson'dan aktaran Tiryaki, 2000, s.153).

Sosyal öğrenme kuramının ilk özelliği, saldırgan davranışı belli bir hedefe yönelik araç olarak kabul etmesidir. Bu kuramda saldırganlık düşmanca bir eylem değildir. Sosyal öğrenme kuramını diğerlerinden ayıran ikinci özellik onun, saldırgan davranışın ortaya çıkmasında bireye aktif rol vermesidir. Kişi içinde yaşadığı toplumun diğer fertlerinden etkilenmektedir. Dolayısıyla bu etkileşim öğrenmeyi de beraberinde getirmektedir. Saldırganlık işte bu öğrenme ve etkileşimin bir sonucudur. Bu kuram duygular neticesinde açığa çıkan saldırganlığın evrensel pekiştiricilerle kontrol edilebileceğini öne sürmektedir. Bireyler olumlu duygularla saldırganlığı tolere edebilir ve olumlu davranış sergileyebilmektedir. Dolayısıyla sosyal öğrenme kuramı bireylerin saldırganlık yerine olumlu-pozitif davranışta bulunmasını da

öğrenilebileceğini savunmaktadır. Bazı yorumlara göre bu durum, sosyal öğrenme kuramının saldırganlığın temelinde pekiştiricilerin ve rol model alma şeklinde öğrenildiğini, aynı zamanda değiştirilebileceğini de göstermektedir (Tiryaki, 1996). “Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlık konusunda cinsiyetler arasındaki farklılıklara da değinmiştir. Araştırmalarda bebeklikten erken çocukluk dönemine kadar, saldırganlık konusunda bir cinsiyet farkına rastlanmadığını ancak erkek çocukların biraz büyümeye başladıktan sonra daha saldırgan ve iş bölümüne kapalı oldukları, kız çocukların ise toplumsal ve bilişsel olarak daha gelişmiş oldukları görülmüştür. Erken yaşlarda bu konuda cinsiyet farkının görülmemesi, ileri yaşlardaki davranış farklılıklarının kökeninin biyolojik olmadığını, bu davranışların öğrenildiği tezini desteklemektedir. Başka bir araştırmada ise saldırganlık konusunda cinsiyetler arasında görülen farkın, saldırganlığın dozu değil, dışa vuruş biçiminde olduğu görülmüştür. Kendilerine gösterilen davranış modellerine bağlı olarak erkek çocukların saldırganlıklarını fiziksel ve sözel olarak, kız çocukların da ilişkilerinde geçimsizlik biçiminde sergiledikleri tespit edilmiştir" (Zülal, 2001).

2.3.4 Engellenme-saldırganlık kuramı

“1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme (frustration) amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, boksta rakibin atmaya çalıştığı yumruklar vücut hareketiyle ya da alınan uygun gardla engellenmeye çalışılır. Kurama göre bu engellenmeler arttıkça saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Örneğin futbolda savunma oyuncusunu geçemeyen santrafor, savunma oyuncusuna bilerek tekme ve dirsek atabilir ya da dünya ağır sıklet boks Şampiyonası unvan maçında olduğu gibi M. Tyson’ın, rakibi E. Hoolyfield’in kulağını ısırarak parçalaması gibi açık saldırgan bir davranış görülebilir. Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur. Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiye, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunulmayabilir, başka bir davranışta bulunabilir veya saldırganlık

bastırabilir. Bu görüş Berkowitz tarafından engellenme- saldırganlık kuramının yeniden ele alınmasına neden olmuştur” (Tiryaki, 2000, s. 152).

2.3.5 İpucu uyarılmışlık kuramı

Engellenme ve uyarılmışlık arasında bağlantı kuran Berkowitz’e göre, engellenme duygusal uyarılmışlık olan öfkenin artmasına neden olmaktadır. Birey engellendiği zaman duygusal bir uyarılma yaşar, yaşanan bu uyarım kişide öfkenin açığa çıkmasına yol açmaktadır ancak yaşanan her öfke kişiyi saldırganlığa sevk etmez çünkü engellenen kişi saldırganlığa hemen yönelince ceza alabileceğini düşünür ve tüm şartlar uygun olduğunda saldırgan davranışta bulunur (Tiryaki, 2000, s. 153).

2.4 Saldırganlık Türleri

Saldırganlık üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, birden fazla saldırganlık türü olduğunu görmekteyiz. Çalışmanın bu bölümünde saldırganlık türleri üzerinde durulacaktır.

2.4.1 Amaç yönelimli saldırganlık

Amaca yönelik saldırgan davranışları genellikle bulunduğu durumdan daha iyi bir dereceye ulaşmak, rakibini alt etmek, rekor kırmak, madalya kazanmak amacıyla veya bir primin kaybedilmesinin istenmediği durumlarda görülmektedir. Örneğin, basketbol maçında rakibinin eline vurma, karatede üstünlük sağlamak için rakibine tekme atmak bu tür davranışlara örnektir. Bu davranışlar düşmanca bir amaca hizmet etmemektedir (N. Solak, 2011).

2.4.2 Araçsal saldırganlık

Bauman (1997)’a göre araçsal saldırganlık bir hedefe ulaşmak için öğrenilmiş ve planlı olarak yapılan saldırı türü araçsal saldırı olarak nitelendirilmektedir (s. 173).

Bu saldırganlık türündeki amaç karşıdaki kişiye zarar vermeden saldırganlığı bir araç olarak kullanıp hedefe ulaşmaktır. Futbol yarışmasında köşe vuruşu yapacak olan savunma sporcusunun topu daha rahat kullanmak için hakeme fark ettirmeden hücum oyuncusunu itmesi de bu saldırganlık türüne örnek olarak verilebilir (Tiryaki, 2000, s. 150). Araçsal saldırganlık Cox (1985) tarafından ise şöyle yorumlanmıştır: Sporda başarı, para, şöhret gibi hedeflere ulaşmak için kişi saldırıyı bir araç olarak

kullanabilmektedir. Saldırgan davranışta bulunup, hedefine ulaşan kişi bu davranışı pekiştirmektedir. Bu pekiştirme kişinin saldırgan davranışla amacına ulaşacağı izlenimi yaratır (s. 220).

2.4.3 Sosyal rol olarak saldırganlık

Gözlem ve taklit yoluyla öğrenme, çocuk ve genç sporcularda oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Spor yapan bireyler başarılı olan sporcuları kendilerine örnek alarak onların davranışlarını gözlemler ve taklit ederler. Örnek alınan popüler sporcu saldırgan davranışlar sergilediğinde, başarıyı yakalamak için saldırganlık içeren davranışlarda bulunmanın gerekli olduğu düşüncesine kapılarak, çocuk ve genç sporcular saldırganlık içeren davranışlara yönelebilirler (Dervent, 2007).

2.4.4 Sosyal ödül ve onay amacıyla saldırganlık

Sporcu, müsabaka sırasında kendisinin veya takımının başarılı olabilmesi için birtakım davranışlar sergilediğinde, bu davranışlar sonucu ceza olsa bile çevresi onu destekleyebilir ve hatta ödüllendirebilir. Bu durum sporcudaki saldırgan davranışın pekiştirilmesine sebep olur. Futbol branşından örnek verecek olursak, bir futbolcu gol atma fırsatı bulan karşı takımdaki oyuncuya tekme ile müdahale ederek onun gol atmasına engel olur. Bu hareketi yapmaktaki amacı çevresinin ve antrenörünün desteğini, onayını ve takdirini kazanarak takımdaki yerini korumak ve sağlamlaştırmaktır. Bu durum da sporcunun saldırgan davranışının pekişmesine zemin hazırlamaktadır (Doğan, 2005, s. 75).

2.4.5 Düşmanlık içeren saldırganlık

Sosyal psikologların bir kısmının düşmanlık içeren saldırganlık olarak tanımladığı bu saldırganlık türünün öncelikli amacı birine zarar vermektir. Saldırgan davranışta bulunan birey, karşı taraftaki kişiye zarar vermek için hoş olmayan davranışlar sergiler. Saldırganlığın bu türünü duygusal ve öfke saldırganlığı olarak iki farklı şekilde ifade etmişlerdir (Berkowitz, 1993).

2.4.6 Emir altında saldırganlık

Müsabakada antrenörün sporcularına maçı mutlaka kazanmaları gerektiğini, bunun için performanslarını en iyi derecede sergilemelerini istemesi üzerine, sporcuların daha fazla sert davranışlar göstererek rakibine saldırgan eylemlerde

bulunmaları, bireylerin emir ve baskı altındayken bu tarz olumsuz davranışlar sergilemesinin sınırsız olduğunu göstermektedir (Tiryaki, 1996).

2.5 Saldırganlık Alt Boyutları

Saldırganlık kavramının bazı alt boyutları bu bölümde ele alınmıştır.

2.5.1 Yıkıcı saldırganlık

Maslow, dışarıdan fark edilmese bile insanların kendi iç dünyalarında öfke ve saldırganlık gibi duyguların bulunduğunu iddia etmektedir. Yıkıcı saldırganlık, toplum tarafından kabul edilmeyen, istenmeyen ve zarar vermeyi amaçlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Bostan ve Kılıcıgil, 2008).

2.5.2 Edilgen saldırganlık

Edilgen saldırganlıkta birey karşısındaki başka bir bireye herhangi bir fiziksel eylemde bulunmadan saldırganlık duygusunu tatmin etmektedir (Bostan ve Kılıcıgil, 2008). Yenel (2004)'e göre edilgen saldırganlık bireyin karşısındaki kişiye sözel olarak sergilediği alaycı ve iğneleyici davranış biçimlerinde ortaya çıkabilmektedir.

2.5.3 Atılganlık

Kiper (1984)'e göre atılganlık, kişinin kendi çıkarlarını korumak amacıyla herhangi bir kaygı duymadan hislerini açıkça ifade edebilmesi ve diğer bireylerin haklarını kabul ederek, kendi haklarını kullanmasını sağlayan davranışlardır (Güner, 2006).

2.6 Saldırganlık ve Spor İlişkisi

Saldırganlık kavramı günümüzde yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Saldırganlık ve spor arasındaki ilişkiyi açıklayan tanımlardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

Sporda saldırganlığın 1904'lerde başladığı ve bazen ülkelerin birbirleri ile olan rekabeti bazen de ekonomik nedenlerden kaynaklandığı söylenmektedir. Saldırganlık olgusu 1960'ların sonlarına doğru artış göstermiştir. Bu tarihten itibaren saldırgan davranışların artmasındaki temel nedenin ise, spor izleyicilerine verilen mesajların olduğu düşünülmektedir. Örneğin; Sosyolog Taylor, 1970'li yılların başlarında yaptığı

çalışmalarda genç işçilerin sporu gösteriye dönüştürdüklerini, kendini fabrikada veya herhangi bir yerde var edemeyen bireylerin tribnlerde var olmaya çabaladıklarını belirtmiştir (şahin, 2003, s. 87-90). Sporda saldırganlık, yarışma sırasında antrenör, sporcu veya seyircilerden bir ya da birkaçının biyolojik, psikolojik veya çevresel faktörlerden etkilenerek branşına ait kuralları ihlal ederek, istediği hedefe ulaşmak, karşısındaki kişiye zarar vermek amacıyla fiziksel veya sözel olarak uyguladığı davranışlar olarak tanımlanabilir. Ayrıca iki rakip sporcunun yarıştığı spor karşılaşmalarında saldırganlığın ortaya çıkmasına müsait bir zemin vardır. Bu durumda spordaki saldırganlık konusunda incelenmesi gereken iki önemli husus karşımıza çıkar. Bunlardan ilki; saldırganın amacı, yani neden yaptığı, ikincisi ise, saldırganın hedefindeki kişidir. Ancak burada, karşılaşmada rakibe zarar verici her davranışın saldırganlık olarak tanımlanıp tanımlanmayacağı konusu tartışmalıdır. Bu tür spor faaliyetlerinde saldırganlığı, ilgili branşın ilkeleri ve yapılan davranışın hangi amaca dayandığı belirlemektedir (Acet, 2005, s. 55-56). Saldırganlığın kişinin kendisini deşarj etmesinin bir yolu olduğuna dair yorumlar vardır. Bireyler içinde buldukları sosyal çevrede yapılmasına müsaade edilmeyen birtakım davranışları spor ile gerçekleştirir. Saldırgan davranışlar da buna örnektir. Birey isyan, hırs gibi bastırıldığı duyguları spor faaliyetinde açığa çıkarmaktadır. Rakiplerini alt etme isteği, bireyin içindeki saldırgan davranışın bir yansımasıdır. O, bu şekilde bedensel ve zihinsel bir tatmine kavuşmaktadır (şekertekin, 2003). Koruç (1992)'a göre ise sporun belli birtakım kuralları vardır. Bu kurallar doğrultusunda bir amaca yönelik yapılmaktadır. Bu tür spor faaliyetlerinin kişiye bir memnuniyet, keyif ve heyecan vermektedir. Yani spor yapmak, kişinin pozitif duygularının açığa çıkarılmasında etkilidir. Dolayısıyla tüm bunlardan hareketle, saldırganlığın azaltılması için kişilerin spor yapması gerektiği ileri sürülmektedir (s. 96-100).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Araştırma Deseni

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık, edilgen saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelendiği betimsel bir araştırmadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017, s. 24). Betimsel araştırmalar belirli zaman dilimi içerisinde, ilgi duyulan örnekleme araştırmacıların hiçbir müdahalede bulunmadan araştırmacıların incelemek istediği değişkenlerdeki bağımlı değişkene göre benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaya çalıştığı araştırma yaklaşımlarından biridir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017, s. 24). Bu araştırmada da betimsel bir araştırma deseniyle tutarlı olarak, ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık, edilgen saldırganlık düzeylerindeki cinsiyet, sınıf düzeyi, düzenli olarak haftalık spor yapma durumu, spor branşı, anne mesleği, baba mesleği, kardeş sayısı, günlük ortalama ders çalışma süresi, günlük ortalama televizyon izleme süresi, günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi ve özel ders alma durumuna göre farklılıklar herhangi bir müdahalede bulunulmadan araştırmanın gerçekleştirildiği yıl içerisinde betimlenmeye çalışılmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Amasya il merkezinde bulunan Serdar Zeren Ortaokulu, Ziya Paşa Ortaokulu ve Abdurrahman Kamil Ortaokul olmak üzere üç farklı okula devam etmekte olan 600 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerin yarısı ($n=300$) okul takımlarında bireysel ya da takım sporları gerçekleştirirken, diğer yarısı ($n=300$) herhangi bir sportif faaliyet gerçekleştirmemektedir. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde araştırmacı ilgi duyduğu örnekleme, araştırmanın gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak zaman, kolay ulaşılabilirlik gibi faktörleri dikkate alarak belirlediği örnekleme türlerinden

biridir (Büyüköztürk ve diğeri, 2017, s. 92). Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin %45'i kız (n=270) ve %55'i (n=330) erkektir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaş aralığı 10 ile 14 arasında değişmekte olup, ortalama yaşları 12,16 (SS 1,06)'dır. Çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin araştırma kapsamında incelenen diğeri sosyodemografik niteliklerine ilişkin bilgiler "BULGULAR" bölümünde yer almaktadır.

3.3 Veri Toplama Araçları

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Ortaokul öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, düzenli olarak haftalık spor yapma durumu, spor branşı, anne mesleği, baba mesleği, kardeş sayısı, günlük ortalama ders çalışma süresi, günlük ortalama televizyon izleme süresi, günlük oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi ve özel ders alma durumunu belirtmeleri istenmektedir. Öğrencilerin okul takımlarında oynama durumları okul idaresinden gerekli izinler alınarak okul beden eğitimi öğretmenlerinden alınmıştır.

3.3.2 Saldırganlık ölçeği

Saldırganlık düzeyini ölçmek amacıyla Kiper (1984) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek katılımcıların saldırganlık düzeylerini her biri on maddeden oluşan yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık olmak üzere üç farklı boyutta değerlendirmektedir. Ölçekte toplam puan kullanılmamaktadır (Kiper, 1984). Ortaokul öğrencileri her bir ölçek ifadesinin kendileri için ne düzeyde uygun olduğunu bana hiç uymuyor (1) ile bana çok uyuyor (7) arasında değişen yedili Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirmektedir. Yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık alt boyutlarından alınabilecek puanlar 10 ile 70 arasında değişmekte olup, alınan puanların yüksek olması sırasıyla bireylerin yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

3.4 Saldırganlık Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Saldırganlık Ölçeğinin faktör yapısı ve güvenilirliği daha önce ortaokul öğrencilerinde sınırlı sayıda araştırmaya konu olduğundan Kiper (1984) tarafından geliştirilen ölçeğin faktör yapısı doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizleri Mplus (Muthén ve Muthén, 2008) programında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların Saldırganlık Ölçeği maddelerine verdikleri cevaplar ortalamaya ve varyansa göre düzeltilmiş ağırlıklandırılmamış en küçük kareler tahmin yöntemi (ULSMV) ve theta parametrizasyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmacılar, doğrulayıcı faktör analizinde sıklıkla kullanılan maksimum olabilirlik tahmin yönteminin, normal dağılım göstermeyen ya da sınırlı sayıda cevaplama kategorisine sahip, sıralama tipi ölçek maddeleriyle kullanıldığında doğru olmayan sonuçlar verebileceğini ifade etmektedir (Finney ve DiStefano, 2006, s. 439). Bu nedenle ULSMV tahmin yöntemi bu araştırmada kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde test edilen modelin model veri uyumu uyum iyiliği indeksleri aracılığıyla incelenmektedir. Bu araştırmada verilerin test edilen tek faktörlü modellerle uyumu, Ki-karenin serbestlik derecesine oranı (χ^2/sd), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Tucker-Lewis Index [TLI]) uyum iyiliği indeksleridir. Ölçeğin bu çalışmada her bir alt boyutunun tek faktörlü yapıyla test edilmesinin nedeni Kiper (1984) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bu üç alt boyutun geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin ayrı ayrı gerçekleştirilmesi ve ölçekte toplam puan kullanılmamasıdır. Test edilen modellerin verilerle uyumunu incelemek amacıyla genel bir kural olarak, χ^2/sd değerinin ikiden büyük ve beşten küçük ya da eşit olması ($2 < \chi^2/sd \leq 5$), RMSEA değerinin ,05 ila ,08 aralığında olması ($0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$) kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir. Diğer taraftan, CFI ve TLI değerleri için kabul edilebilir uyum değerleri ,90 ve üzeri olmasıdır (Hu ve Bentler, 1999; Marsh, Balla ve McDonald, 1988; McDonald ve Marsh, 1990). Yukarıda belirtilen indeksler için mükemmel uyum değerleri ise χ^2/sd oranı için 2'nin altı, CFI ve TLI için ,95 ve üstü, RMSEA için ,05 ve altı olarak belirtilmektedir (Hu ve Bentler, 1999; Marsh ve diğerleri, 1988; McDonald ve Marsh, 1990).

Kiper (1984) tarafından geliştirilen yıkıcı saldırganlık ölçeği öfke, düşmanlık ve fiziksel saldırganlık ile ilişkili maddeler içermektedirken atılganlık ölçeği bireylerin haklarını savunması gereken zamanlarda haklarını savunup savunmadıklarına ilişkin

maddeler içermekte, edilgen saldırganlık ise saldırganlık eylemi gerçekleştirilen kişileri doğrudan hedef almayan saldırganlık eylemlerini değerlendirmeye yönelik maddeler içermektedir. Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ilk olarak yıkıcı saldırganlık ölçeği tek faktörlü yapıya sınırda uyum göstermesine rağmen ($\chi^2(35)$: 229,66, χ^2/sd : 6,562, CFI: ,91, TLI: ,88, RMSEA: ,10, RMSEA %90 Güven Aralığı Alt Sınır: ,09, RMSEA %90 Güven Aralığı Üst Sınır: ,11), program modifikasyon önerileri incelendiğinde öfkeyle ilişkili olan maddelerin model veri uyumunu belirgin bir şekilde olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bu nedenle öfkeyle ilişkili maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verilerek model yeniden tahmin edilmiş ve bu modelin kabul edilebilir bir uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2(31)$: 129,05, χ^2/sd : 4,16, CFI: ,95, TLI: ,93, RMSEA: ,07, RMSEA %90 Güven Aralığı Alt Sınır: ,06, RMSEA %90 Güven Aralığı Üst Sınır: ,09). Bu bulgular yıkıcı saldırganlık ölçeğinin tek faktörlü yapıya kabul edilebilir bir uyum verdiğini göstermektedir. Atılgnlık ölçeğine yönelik gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi neticesinde ise 11. ve 12. maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verilerek gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek faktörlü yapıya iyi bir uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2(34)$: 85,56, χ^2/sd : 2,52, CFI: ,95, TLI: ,94, RMSEA: ,05, RMSEA %90 Güven Aralığı Alt Sınır: ,04, RMSEA %90 Güven Aralığı Üst Sınır: ,06). Son olarak edilgen saldırganlığa ilişkin gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda da model veri uyumunun iyi düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2(35)$: 103,88, χ^2/sd : 2,968, CFI: ,96, TLI: ,96, RMSEA: ,06, RMSEA %90 Güven Aralığı Alt Sınır: ,05, RMSEA %90 Güven Aralığı Üst Sınır: ,07). Ayrıca saldırganlık ölçeği bir bütün olarak da üç faktörlü yapı için de doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiş ve bunun sonucunda edilgen saldırganlık ve yıkıcı saldırganlık yüksek düzeyde ilişki göstermesine rağmen yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlığın atılgnlık puanlarıyla ilişki göstermediği görülmüştür. Bu nedenle ölçeğin bir bütün olarak toplam puanlarının kullanılması uygun değildir (Brown, 2015 s. 42). Çizelge 3.1’de yıkıcı saldırganlık, atılgnlık ve edilgen saldırganlık madde faktör yük değerleri, standart hataları, Z değerleri ve her bir maddenin açıkladıkları varyans oranları görülmektedir.

Çizelge 3.1: Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.

	<i>λ</i>	<i>SH</i>	<i>Z</i>	<i>R</i> ²
Yıkıcı saldırganlık				
M1	0,51	0,04	14,02	0,26
M2	0,38	0,04	9,20	0,14
M3	0,37	0,04	8,81	0,14
M13	0,58	0,03	17,46	0,34
M14	0,59	0,03	17,41	0,35
M15	0,63	0,03	18,67	0,40
M22	0,61	0,03	18,62	0,37
M23	0,74	0,03	25,26	0,55
M24	0,55	0,04	14,40	0,30
M29	0,64	0,03	19,53	0,41
Atılğanlık				
M4	0,60	0,03	17,47	0,35
M5	0,44	0,04	10,80	0,19
M6	0,45	0,04	11,47	0,20
M10	0,58	0,03	16,85	0,34
M11	0,22	0,05	4,91	0,05
M12	0,46	0,04	12,81	0,21
M19	0,54	0,04	15,18	0,30
M20	0,55	0,04	15,07	0,30
M21	0,49	0,04	12,86	0,24
M28	0,52	0,04	14,20	0,27
Edilgen saldırganlık				
M7	0,61	0,032	18,72	0,37
M8	0,26	0,043	6,00	0,07
M9	0,55	0,035	15,59	0,30
M16	0,64	0,034	19,05	0,42
M17	0,44	0,037	12,04	0,20
M18	0,49	0,037	13,03	0,24
M25	0,64	0,033	19,63	0,41
M26	0,58	0,034	16,83	0,33
M27	0,47	0,037	12,48	0,22
M30	0,60	0,033	17,94	0,36

Not: λ = Madde faktör yük değeri, Tüm kritik değerler en az $p < 0,001$ düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 3.1’de görüldüğü gibi yıkıcı saldırganlık alt boyutu standardize edilmiş madde faktör yük değerleri ,37 ile ,64 arasında değişirken, atılğanlık alt boyutunda madde faktör yük değerleri ,22 ile ,60, edilgen saldırganlık alt boyutunda ise ,26 ile ,64 arasında değişmektedir. Test edilen tek faktörlü modele ilişkin tüm *z* değerleri en az $p < 0,001$ düzeyinde anlamlıdır. Aynı zamanda *R*² değerleri yıkıcı saldırganlık alt boyutunda ,14 ile ,55 arasında değişirken, atılğanlık alt boyutunda ,05 ile ,35, edilgen saldırganlık alt boyutunda ise ,07 ile ,42 arasında değişmektedir. Bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık ölçeklerinin tek faktörlü yapı için iyi bir uyum sergilediği söylenebilir.

3.5 Saldırganlık Ölçeğinin Güvenilirliği

Yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık ölçeklerinin güvenilirliğini incelemek amacıyla madde-toplam korelasyon değerleri ve Cronbach alpha iç tutarlılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Çizelge 3.2’de gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Çizelge 3.2: Saldırganlık ölçeği güvenilirlik analizi sonuçları.

	R^2
Yıkıcı saldırganlık (F1)	
M1	,42
M2	,37
M3	,31
M13	,56
M14	,55
M15	,44
M22	,48
M23	,56
M24	,41
M29	,50
Maddeler arası ortalama korelasyon	,27
Cronbach alpha	,79
Atılğanlık (F2)	
M4	,40
M5	,30
M6	,31
M10	,38
M11	,21
M12	,39
M19	,40
M20	,34
M21	,38
M28	,36
Maddeler arası ortalama korelasyon	,19
Cronbach alpha	,69
Edilgen saldırganlık (F3)	
M7	,46
M8	,22
M9	,45
M16	,47
M17	,36
M18	,41
M25	,48
M26	,44
M27	,39
M30	,43
Maddeler arası ortalama korelasyon	,23
Cronbach alpha	,75

Çizelge 3.2’de görüldüğü gibi yıkıcı saldırganlık ölçeği madde toplam korelasyon değerleri ,31 ile ,56 arasında değişmekteyken atılğanlık ölçeği madde toplam korelasyonları ,21 ile ,40 arasında, edilgenlik saldırganlık ölçeği madde toplam

korelasyonları ,22 ile ,48 arasında değişmektedir. Genel bir kural olarak düzeltilmiş madde toplam korelasyon değerlerinin ,20 ve üzerinde olması önerilmektedir (Büyüköztürk, 2013, s. 182). Bu bağlamda üç ölçek alt boyutunun tamamının yeterli düzeyde madde toplam korelasyon değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları yıkıcı saldırganlık alt boyutu için ,79, atılganlık saldırganlık alt boyutu için ,69 ve edilgen saldırganlık alt boyutu için ise ,75 olduğu bulunmuştur. Genel bir kural olarak Cronbach alpha iç tutarlılık değerlerinin ,60 ve üzeri olması yeterli kabul edilmektedir (Yockey, 2011, s. 49). Aynı zamanda ölçek tüm alt boyutları yeterli düzeyde güvenilirliğe sahiptir. Sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde saldırganlık ölçeğinin ortaokul öğrencilerinde bireylerin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık düzeylerini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçe aracı olduğu söylenebilir.

3.6 İşlem

Araştırmaya konu olan veriler Hitit Üniversitesi Etik Kurulu ve Amasya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli araştırma izinlerinin alınmasını takiben 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde Amasya il merkezinde yer alan üç farklı okuldan araştırmacı tarafından toplanmıştır. Veri toplama aracı ortaokul öğrencilerine uygulanmadan önce araştırmacı tarafından araştırmanın etik kuralları ve araştırma hakkında öğrencilere bilgi verilmiştir. Araştırmacı ortaokul öğrencilerine araştırmanın amacı, gönüllülük, verdikleri cevapların gizli kalacağı ve araştırma amacı dışında kullanılmayacağı, araştırmanın başlangıcında, ortasında ya da sonunda herhangi bir yaptırıma uğramadan çekilebilecekleri hakkında bilgilendirmiştir. Araştırmaya katılmayı reddeden bir öğrenci olmamıştır. Öğrenciler veri toplama aracını yaklaşık olarak 15-20 dakika içerisinde cevaplamıştır.

3.7 İstatistiksel Analiz

Tüm istatistiksel işlemler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 23 Programında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi gerçekleştirilmeden önce Tabachnick ve Fidell'in (2012) önerileri dikkate alınarak verilerin analize hazırlanabilmesi amacıyla sırasıyla verilerin doğruluğu, kayıp ve aykırı değerler ve bağımsız örneklem için *t*-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) varsayımları incelenmiştir (s. 61). Minimum ve maksimum değerler ve frekans dağılımlarının

incelenmesi sonucunda tüm değişkenlerin sahip olduğu değerlerin beklenen değer aralıklarında olduğu görülmüştür. Ancak frekans dağılımlarının incelenmesi sonucunda kardeş sayısı, günlük ortalama ders çalışma süresi, günlük ortalama televizyon izleme süresi, günlük oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi değişkenleri frekans dağılımları dikkate alınarak yeniden gruplandırılmıştır. Bu bağlamda, kardeş sayısı değişkeni tek çocuk, iki kardeş, üç ve üzeri olarak yeniden gruplandırılırken, günlük ortalama ders çalışma süresi, günlük ortalama televizyon izleme süresi, günlük oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi değişkenleri ise 60 dakika ve altı, 61-120 dakika, 121-180 dakika ve 181 dakika ve üzeri olarak yeniden gruplandırılmıştır. İkinci aşamada veri setindeki kayıp değerler incelenmiştir. Veri setindeki kayıp değer miktarının değişken bazında %0 ile %0,7 arasında değiştiiği görülmüştür. Bu verilerin dağılımı Little (1988)'in verilerin tamamen tesadüf dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla geliştirdiği test kullanılarak incelenmiş ve verilerin tamamen tesadüfi dağıldığını görülmüştür (Little's MCAR Test (443)=358,31, $p>,05$). Bu nedenle bu sınırlı sayıdaki kayıp değere beklenti maksimizasyon algoritması kullanılarak kayıp değer atama işlemi gerçekleştirilmiştir. Veri setindeki aykırı değerleri tespit etmek amacıyla Tabachnick ve Fidell (2012)'in önerileri doğrultusunda her bir bağımlı değişken puanları ilk olarak standardize edilmiş z puanlarına dönüştürülmüş, sonrasında $\pm 3,29$ aralığı dışında kalan değerler tek değişkenli aykırı değer olarak kabul edilmiştir (s. 66). Bu bağlamda yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puanlarında herhangi tek değişken aykırı değere rastlanmamışken atılganlık puanlarında üç tek değişkenli aykırı değer tespit edilmiştir. Bu aykırı değerler örneklemdaki diğer öğrencilere kıyasla daha düşük atılganlık düzeylerine sahiptir. Teorik olarak bu üç öğrencinin aldığı atılganlık puanları mümkün olmasına rağmen tek değişkenli aykırı değerlerin parametre tahminlerine olası olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla bu üç tek değişkenli aykırı değer Tabachnick ve Fidell (2012)'in önerileri doğrultusunda dağılımda aykırı değer olmaya en küçük ya da en büyük değerle, bir fazlasıyla ya da bir eksiğiyle kişinin değeri değiştirilmiştir (s. 77). Daha ayrıntılı bir ifadeyle bu örneklemda bu üç aykırı değer hariç tutulduğunda örneklemdaki en düşük atılganlık puanı 24'tür. Bu üç aykırı değerin puanları ise sırasıyla 16, 13 ve 10'dur. Bu aykırı değerlerin puanları dağılımdaki yerleri değiştirilmeden sırasıyla 23, 22 ve 21 olarak değiştirilmiştir. Bu işlem aykırı değerlerin parametre tahminlerine olası olumsuz etkilerini önlemek

amacıyla araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2012, s. 77; Hair, Black, Babin ve Anderson, 2018).

Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri hakkında bilgi vermek amacıyla betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Cinsiyet, düzenli olarak haftalık spor yapma durumu, özel ders alma-almama durumu değişkenlerine göre katılımcıların yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık puanlarındaki farklılıkları incelemek amacıyla bağımsız örneklem için *t*-testi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sınıf düzeyi, anne mesleği, baba mesleği, spor branşı, kardeş sayısı, ders çalışma süresi, televizyon izleme süresi, oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi değişkenlerindeki farklılıklar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) aracılığıyla incelenmiştir. Tek yönlü ANOVA sonuçlarının anlamlı olması durumunda farklılığın hangi grup ya da gruplar arasındaki puan farklılıklarından kaynaklandığını tespit etmek amacıyla işlem sonrası Tukey HSD testi kullanılmıştır. Bağımsız örneklem için *t*-testi ve tek yönlü varyans analizinin normallik ve varyansların homojenliği varsayımları bulunmaktadır. Normallik varsayımını test etmek amacıyla örneklem büyüklüğü dikkate alınarak ölçme ve değerlendirme uzmanlarının (Tabachnick ve Fidell, 2012, s. 70; Hair ve diğ. 2018, s. 105) önerileri doğrultusunda yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık toplam puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Genel bir kural olarak çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiğine işaret etmektedir (George ve Mallery, 2019, s. 114; Pituch ve Stevens, 2016, s. 228). Yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık toplam puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin incelenmesi sonucunda yıkıcı saldırganlık çarpıklık ve basıklık değerlerinin ,17 ve ,53, atılganlığın çarpıklık ve basıklık değerlerinin -,28 ve -,03, edilgen saldırganlık çarpıklık ve basıklık değerlerinin ,13 ve -,28 olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiği görüldüğünden parametrik testler kullanılmıştır. Varyansların homojenliği varsayımı sadece ders çalışma süresine göre yıkıcı saldırganlık puanlarına ilişkin gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA analizinde ihlal edildiği gözlemlendiğinden bu analizde varyansların homojenliği varsayımını gerektirmeyen Welch *F* testi sonuçları rapor edilmiştir. Diğer analizlerde bu varsayım karşılanmıştır. Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Çizelge 4.1’de çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin araştırma kapsamında incelenen sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgileri içeren frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır.

Çizelge 4.1: Araştırma çalışma grubuna ilişkin betimsel istatistikler.

	<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet		
Kız	270	45
Erkek	330	55
Sınıf düzeyi		
5. sınıf	133	22,2
6. sınıf	173	28,8
7. sınıf	195	32,5
8. sınıf	99	16,5
Anne meslek		
Ev Hanımı	422	70,3
Kamu	114	19,0
Özel	33	5,5
Diğer	31	5,2
Baba meslek		
Kamu	210	35,0
Özel	173	28,8
Emekli	28	4,7
İşsiz	51	8,5
Diğer	138	23,0
Kardeş sayısı		
Tek çocuk	78	13,0
İki kardeş	343	57,2
Üç ve üzeri	173	29,8
Haftada altı saat ve üzeri spor yapma		
Evet	180	30,0
Hayır	420	70,0
Spor yapma türü		
Spor yapmıyor	300	50,0
Bireysel sporlar	93	15,5
Yüzme	43	7,2
Taekwondo	12	2,0
Karate	7	1,2
Cimnastik	1	0,2
Okçuluk	5	0,8

Çizelge 4.1(devam): Araştırma çalışma grubuna ilişkin betimsel istatistikler

Judo	2	0,3
Masa tenisi	5	0,8
Badminton	11	1,8
Tenis	4	0,7
Santraç	3	0,5
Takım sporları	207	34,5
Basketbol	27	4,5
Futbol	70	11,7
Voleybol	66	11,0
Hentbol	20	3,3
Halk Oyunları	4	0,7
Futsal	20	3,3
Spor yapma durumuna göre cinsiyet		
Spor yapmayan kız	144	24
Bireysel spor yapan kız	40	6,7
Takım sporları yapan kız	86	14,3
Spor yapmayan erkek	156	26,0
Bireysel spor yapan erkek	53	8,8
Takım sporları yapan erkek	121	20,2
Özel ders alma durumu		
Evet	99	16,5
Hayır	501	83,5
Günlük ortalama ders çalışma süresi		
60 dakika ve altı	151	25,1
61-120 dakika	247	41,2
121-180 dakika	130	21,7
181 dakika ve üzeri	72	12,0
Günlük ortalama televizyon izleme süresi		
60 dakika ve altı	301	50,2
61-120 dakika	194	32,3
121-180 dakika	57	9,5
181 dakika ve üzeri	48	8,0
Günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi		
60 dakika ve altı	318	53,0
61-120 dakika	182	30,3
121-180 dakika	62	10,3
181 dakika ve üzeri	38	6,3

Not: n=600.

Çizelge 4.1’de görüldüğü gibi araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin %55 (n=330)’i erkek, %32,5 (n=195)’i yedinci sınıf öğrencisi, %70,3 (n=422)’ünün annesi ev hanımı, %35 (n=210)’inin babası kamu çalışanı, %57,2 (n=343)’si iki kardeş, %30 (n=180)’u haftada altı saat ve üzeri spor yapmakta, %15,5 (n=93)’i bireysel spor yapmakta, çalışma grubunu oluşturan bireylerden %20,2

($n=121$)'si takım sporu yapan erkek olup, 16,5 ($n=99$)'i özel ders almakta, %41,2 ($n=247$)'si günlük ortalama 61-120 dakika ders çalışmakta, %50,2 ($n=301$)'si günlük ortalama 60 dakika ve altı televizyon izlemekte, %53 ($n=318$)'ü günlük ortalama 60 dakika ve altı oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanmaktadır. Bu bilgilere ek olarak, çalışmaya katılan mücadele sporları ile ilgilenen öğrencilerin sayıları yeterli olmadığından dolayı, spor türü değişkeni bireysel spor ve takım sporu olarak kategorize edilmiştir.

Çizelge 4.2: Spor türüne göre yıkıcı saldırganlık, atılgnlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd₁,sd₂</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>işlem sonrası</i>
Yıkıcı saldırganlık							
1. Spor yapmıyor	300	35,83	11,89	2, 597	10,10	,001***	1-2, 1-3
2. Bireysel sporlar	93	30,69	10,37				
3. Takım sporları	207	32,20	11,92				
Atılgnlık							
1. Spor yapmıyor	300	50,60	9,33	2, 597	7,01	,001***	1-2, 1-3
2. Bireysel sporlar	93	53,21	10,09				
3. Takım sporları	207	53,54	8,87				
Edilgen saldırganlık							
1. Spor yapmıyor	300	35,95	11,45	2, 597	8,20	,001***	1-2, 1-3
2. Bireysel sporlar	93	31,68	11,09				
3. Takım sporları	207	32,49	11,26				

Çizelge 4.2'de görüldüğü gibi gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonucunda yıkıcı saldırganlık ($F(2, 597)=10,10, p< 0,001$), atılgnlık ($F(2, 597)=7,01, p< 0,001$) ve edilgen saldırganlık ($F(2, 597)= 8,20, p< 0,001$) puan ortalamalarında spor türüne göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen Tukey HSD testleri sonucunda tutarlı bir şekilde okul takımlarında bireysel spor ya da takım sporları yapan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarının spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve bireysel spor ya da takım sporları yapan ortaokul öğrencilerin atılgnlık puan ortalamalarının ise spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca bireysel spor yapan ve takım sporu yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, atılgnlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Çizelge 4.3'te cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarındaki farklılıkları incelemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.3: Cinsiyete göre yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık bağımsız örneklem için t-testi sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Yıkıcı saldırganlık						
Kız	270	31,18	11,64	598	-5,05	,001***
Erkek	330	35,91	11,23			
Atılğanlık						
Kız	270	52,57	9,75	598	1,29	,199
Erkek	330	51,58	9,08			
Edilgen saldırganlık						
Kız	270	33,04	11,89	598	-2,03	,043*
Erkek	330	34,95	11,05			

Not: $p < 0,05^*$, $p < 0,001^{***}$.

Çizelge 4.3'te görüldüğü gibi gerçekleştirilen bağımsız örneklem için t-testi sonucunda yıkıcı saldırganlık ($t(598)=-5,05$, $p < 0,001$) ve edilgen saldırganlık ($t(598)=-2,03$, $p < 0,05$) puan ortalamalarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık varken atılğanlık ($t(598)=1,29$, $p > 0,05$) puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yoktur. Çizelge 4.3'te görüldüğü gibi erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık ve edilgenlik saldırganlık puan ortalamaları kız öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Çizelge 4.4: Kardeş sayısına göre yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd₁, sd₂</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>işlem sonrası</i>
Yıkıcı saldırganlık							
1. Tek çocuk	78	34,56	11,54	2, 597	3,16	,043*	2-3
2. İki kardeş	343	32,77	11,46				
3. Üç ve üzeri	173	35,37	11,91				
Atılğanlık							
1. Tek çocuk	78	51,83	10,19	2, 597	.12	,890	
2. İki kardeş	343	52,18	9,07				
3. Üç ve üzeri	173	51,80	9,68				
Edilgen saldırganlık							
1. Tek çocuk	78	34,14	11,92	2, 597	1,80	,167	
2. İki kardeş	343	33,40	10,90				
3. Üç ve üzeri	173	35,40	12,25				

Çizelge 4.4'te görüldüğü gibi gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonucunda yıkıcı saldırganlık ($F(2, 597)=3,16$, $p < 0,05$) puan ortalamalarında gruplar arasında anlamlı bir farklılık varken, atılğanlık ($F(2, 597)=,12$, $p > 0,05$) ve edilgen saldırganlık

$F(2, 597) = 1,80, p > 0,05$) puan ortalamalarında kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yıkıcı saldırganlık puanlarında gruplar arasındaki farklılığın kaynağını belirlemek için gerçekleştirilen Tukey HSD testleri sonucunda üç ve üzeri kardeşe sahip ortaokul öğrencilerinin ($\bar{x}=35,37$) iki kardeşe sahip ortaokul öğrencilerinden ($\bar{x}=32,77$) yıkıcı saldırganlık puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Çizelge 4.5'te haftada altı saat ve üzeri spor yapma ve yapmama değişkenine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarındaki farklılıkları incelemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçları görülmektedir.

Çizelge 4.5: Haftada altı saat ve üzeri spor yapma ve yapmama değişkenine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık bağımsız örneklem t-testi sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Sd</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Yıkıcı saldırganlık						
Evet	120	31,49	11,28	598	-3,18	,002**
Hayır	480	34,76	11,68			
Atılganlık						
Evet	120	53,22	8,59	598	2,06	,040*
Hayır	480	51,51	9,68			
Edilgen saldırganlık						
Evet	120	31,87	10,71	598	-3,13	,002**
Hayır	480	35,05	11,66			

Not: $p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$.

Çizelge 4.5'te görüldüğü gibi gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonucunda yıkıcı saldırganlık ($t(598)=-3,18, p < 0,01$), atılganlık ($t(598)=2,06, p < 0,05$) ve edilgen saldırganlık ($t(598)=-3,13, p < 0,01$) puan ortalamalarında haftada altı saat ve üzeri spor yapma ve yapmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çizelge 4.5'te görüldüğü spor yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamaları spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha düşükken atılganlık puan ortalamaları spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Çizelge 4.6: Günlük ortalama televizyon izleme süresine göre yıkıcı saldırganlık, atılgnalık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd₁,sd₂</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>işlem sonrası</i>
Yıkıcı saldırganlık							
1. 60 dakika ve altı	301	33,92	11,81	3, 596	3,18	,024*	1-4
2. 61-120 dakika	194	32,53	11,20				
3. 121-180 dakika	57	33,55	11,25				
4. 181 dakika ve üzeri	48	38,27	12,11				
Atılgnalık							
1. 60 dakika ve altı	301	52,25	9,54	3, 596	.22	,886	
2. 61-120 dakika	194	51,95	9,24				
3. 121-180 dakika	57	51,19	8,87				
4. 181 dakika ve üzeri	48	51,85	9,91				
Edilgen saldırganlık							
1. 60 dakika ve altı	301	33,83	11,60	3, 596	4,00	,008**	1-4, 2-4, 3-4
2. 61-120 dakika	194	33,34	11,01				
3. 121-180 dakika	57	33,49	10,48				
4. 181 dakika ve üzeri	48	39,50	12,42				

Not: $p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$.

Çizelge 4.6’da görüldüğü gibi gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonucunda yıkıcı saldırganlık ($F(3, 596)=3,18$, $p < 0,05$) ve edilgen saldırganlık ($F(3, 596)=4,00$, $p < 0,01$) puan ortalamalarında günlük ortalama televizyon izleme süresine göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur; ancak atılgnalık puan ortalamalarında ($F(3, 596)=,22$, $p > 0,05$) anlamlı bir farklılık yoktur. Yıkıcı saldırganlık puan ortalamalarında hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testi sonucunda günde 181 dakika ve üzeri ($\bar{x}=38,27$) televizyon izleyen ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puan ortalamalarının günde 60 dakikadan az televizyon izleyen ortaokul öğrencilerinkinden ($\bar{x}=33,92$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca edilgen saldırganlık puan ortalamalarına ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testi sonucunda ise günde 181 dakika ve üzeri ($\bar{x}=39,50$) televizyon izleyen ortaokul öğrencilerinin edilgen saldırganlık puan ortalamalarının günde 60 dakikadan az televizyon izleyen ($\bar{x}=33,83$), 61-120 dakika arasında televizyon izleyen ($\bar{x}=33,34$) ve 121-180 dakika arasında televizyon izleyen ($\bar{x}=33,49$) ortaokul öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.7: Günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlık tek yönlü ANOVA sonuçları.

	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd₁,sd₂</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>işlem sonrası</i>
Yıkıcı saldırganlık							
1. 60 dakika ve altı	318	31,38	11,45	3, 596	11,40	,001***	1-2, 1-3, 1-4
2. 61-120 dakika	182	35,79	10,96				
3. 121-180 dakika	62	36,47	11,21				
4. 181 dakika ve üzeri	38	39,85	12,62				
Atılğanlık							
1. 60 dakika ve altı	318	52,18	9,15	3, 596	1,48	,220	
2. 61-120 dakika	182	51,52	9,77				
3. 121-180 dakika	62	51,02	10,34				
4. 181 dakika ve üzeri	38	54,71	7,52				
Edilgen saldırganlık							
1. 60 dakika ve altı	318	31,84	10,86	3, 596	9,60	,001***	1-2, 1-3, 1-4
2. 61-120 dakika	182	36,20	11,59				
3. 121-180 dakika	62	36,69	10,51				
4. 181 dakika ve üzeri	38	38,63	13,42				

Not: $p < 0,001$ ***.

Çizelge 4.7’de görüldüğü gibi gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonucunda yıkıcı saldırganlık ($F(3, 596)=11,40, p < 0,001$) ve edilgen saldırganlık ($F(3, 596)=9,60, p < 0,001$) puan ortalamalarında günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur; ancak atılğanlık puan ortalamalarında ($F(3, 596)=1,48, p > 0,05$) anlamlı bir farklılık yoktur. Yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarında hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testi sonucunda tutarlı bir şekilde günde 60 dakika ve daha az oyun oynayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarının günde 61-120 dakika, 121-180 dakika ve 181 dakika ve üzeri oyun oynayan ortaokul öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

5.1 Spor Yapma ve Yapmama Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Yapılan bu araştırma sonucuna göre spor yapan ve spor yapmayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Spor yapan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarının spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve spor yapan ortaokul öğrencilerin atılganlık puan ortalamalarının ise spor yapmayan öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 4.5).

Konu ile ilgili literatür çalışmaları incelendiğinde, Arslan (2018), 12-14 yaş arası ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada, spor yapmayan bireylerin amatör spor yapanlara ve boş zamanında spor yapanlara göre düşmanlık, öfke, fiziksel ve sözel saldırganlık düzeylerinin önemli ölçüde daha yüksek olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte Fidan (2016), ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada spor yapan öğrencilerin spor yapmayan öğrencilere göre saldırganlık eğilimlerinin düşük olduğu, spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kurşun (2015), görme engelli bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışmada spor yapmayan engelli birey grubunun yıkıcı saldırganlık düzeyleri spor yapan engelli bireylerin grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Şenyüzlü (2013), üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada spor yapmayan üniversite öğrencilerinin yıkıcı ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarının spor yapan öğrencilerinkinden anlamlı derecede yüksek bulunduğunu belirtmektedir. Yıldız (2009), ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda bireylerin edilgen saldırganlık puanları karşılaştırıldığında spor yapmayan bireylerin edilgen saldırganlık düzeyleri spor yapan bireylerden anlamlı derecede yüksek bulunduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan diğer bazı çalışmalarda da Gökçiçek (2015),

Kurşun (2015), Derwent (2007), Derwent, Aslanoğlu ve Şenel (2010) ve N. Solak (2011) atılganlık alt boyutunun spor yapan bireylerde daha yüksek çıkması yapılan bu çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Elde edilen bu literatür çalışma sonuçları ve yapılan bu çalışma bulguları sonucunda, çocuklarda spora katılımın yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerini düşürdüğü, bununla birlikte atılganlık düzeylerini artırdığı söylenebilir. Ancak elde edilen bu sonuçları desteklemeyen çalışma sonuçları incelendiğinde, Gökçiçek (2015), ortaöğretim öğrencilerinin üzerinde yapmış olduğu araştırmada spor yapan öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin spor yapmayan öğrencilerinkinden daha yüksek düzeyde bulunduğunu ortaya koymuştur. Yıldız (2009), ortaöğretim öğrencilerinin üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda ise spor yapan ve yapmayan bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri incelendiğinde spor yapan bireylerin yıkıcı saldırganlık puanlarının spor yapmayan bireylerin yıkıcı saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğunu bildirmektedir. Derwent (2007), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada ise spor yapan ve yapmayan bireylerin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılık bulunmadığını ortaya koymuştur. Oda (2014), 11-13 yaş arası ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada spor yapan öğrenciler ile spor yapmayan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığını bildirmektedir. N. Solak (2011), ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışma sonucunda spor yapan ve yapmayan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığını tespit etmiştir. Kırımoğlu, Parlak, Dereceli ve Kepoğlu (2008), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırma sonucundaki bulgulara göre spor yapan lise öğrencilerinin ve spor yapmayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuşlardır.

Öğrenciler spor kurallarını, spor ahlakını, yenme yenilme gibi duyguları spor aracılığıyla kazanmakta ve bu olguları günlük hayatta kendi yaşamlarına da yansıtılmaktadır. Spor yoluyla kazanılan bu özellikler sonucunda spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin spor yapmayanlara göre daha düşük, atılganlık düzeylerinin ise spor yapmayanlara göre daha yüksek çıkmasında etkili olabileceği

düşünülmektedir. Araştırmamızın sonucunda saldırgan davranışların önlenmesinde sporun önemli etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte diğer bazı çalışmalarda Yıldız (2009), Gökçiçek (2015) spor yapan bireylerin spor yapmayanlara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek düzeyde çıkmasının, araştırmanın çalışma grubunun özellikleri, rekabet hırsı, maddi çıkarlar, geçim kaygısı, reklam, buluş çağında olmalarından kaynaklı kendilerini ispatlama istekleri, sporun kazandırdığı özgüveni kötüye kullanma sonucu olumsuz motive olmalarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

5.2 Spor Yapma Türü Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Spor yapma türüne göre katılımcıların yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık verileri incelendiğinde, spor türüne göre bu değişkenlerde anlamlı düzeyde bir farklılığın bulunmadığı görülmektedir (Çizelge 4.2).

Yapılan literatür taramaları sonucu bu çalışma bulguları ile benzerlik gösteren araştırma sonuçları incelendiğinde, Gökçiçek (2015)'in ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında bireysel spor ve takım sporu yapan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve atılganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya konmuştur. Dalbudak, Ramazanoğlu, Beyleroğlu, Gökyürek ve Okan (2016)'ın üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda bireysel spor ve takım sporu yapan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin arasında farklılığın bulunmadığını bildirmektedirler. Karakaya (2002)'nin bireysel spor ve takım sporu yapan bireyler üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda genel saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın bulunmadığını tespit etmiştir. Bununla birlikte, yapılan bu çalışma bulguları ve bazı literatür çalışmaları sonucu elde edilen verileri desteklemeyen araştırma sonuçları incelendiğinde, Çakır (2014)'in lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışma sonucunda, takım sporu yapan öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin bireysel spor yapan öğrencilerinkinden daha yüksek bulunduğu tespit edilmiştir. Sadece, atılganlık düzeylerinin, bireysel spor yapanlarda görece olarak yüksek değerlerde olduğu bildirilmektedir. Karakuzulu (2018)'nin savunma, dövüş ve diğer bireysel sporları yapan bireyleri incelediği çalışmada, savunma ve dövüş sporları ile ilgilenen bireylerin diğer bireysel spor yapan bireylere göre yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve atılganlık düzeyleri arasında anlamlı derecede farklılık bulunduğu

ortaya konmuştur. Bu bulgulara dayalı olarak, Karakuzulu (2018), savunma ve dövüş sporu yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin diğer bireysel spor yapan bireylerinkinden daha yüksek olduğunu bildirmektedir. Tutkun, Güner, Ağaoğlu ve Soylu (2010)'nun bireysel spor ve takım sporu yapan bireyler üzerinde yaptıkları çalışmada bireysel spor yapan bireylerin takım sporcularına göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek bulunduğunu ortaya koymuştur. Kafalı, Hünkar, Keçeci ve Demiray (2017)'in bireysel spor ve takım sporu yapan sporcular üzerinde yapmış oldukları araştırma sonucunda bireysel spor yapan bireylerin fiziksel saldırganlık düzeyleri, düşmanlık düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin takım sporu yapan bireylerinkinden daha yüksek bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Yapılan bu çalışma bulguları ve literatür çalışma sonuçları incelendiğinde, araştırma bulgularımızı destekleyen ve desteklemeyen çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Sonuçlardaki farklılığın nedeni olarak sporcuların kazanma-kaybetme hissi, rekabet duygusu gibi durumları her iki spor türünde de yaşıyor olmaları, spor türü ne olursa olsun benzer eğitimler alıyor olmaları ve her iki türün belirli kurallar çerçevesinde mücadele etmelerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, çalışma gruplarının yaş, sporcu deneyimi, müsabık olup olmama, başarı vb. faktörlerin de sonuçlarda farklılık oluşturmada etken unsurlar olabileceği göz önünde bulundurulabilir. Bireysel spor yapan sporcuların daha saldırgan olduğu çalışma sonuçlarına bakıldığında, bireysel spor yapan sporcuların müsabaka sırasında kendileriyle baş başa kalmaları ve yarışma sırasında oluşan durumlarda herhangi biriyle paylaşım yapamamalarından dolayı saldırgan davranışlarda bulunabilecekleri söylenebilir. Ayrıca, araştırma sonucumuzla benzerlik göstermeyen, takım sporu yapan sporcuların daha saldırgan olduğu çalışma sonuçlarına bakıldığında ise bireylerin yarışma sırasında kendi üzerlerine düşen sorumluluğu takım arkadaşlarıyla paylaşmalarının verdiği rahatlık, yapılan hata da veya eksik bir harekette meydana gelebilecek sorunun takımı bireysel yarışmalardaki kadar etkilememesi ve bu nedenle takım sporcularının bireysel sporcular kadar tek başlarına ön planda olmamalarından kaynaklı olarak saldırgan davranışlar sergileyebilecekleri düşünülmektedir.

5.3 Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Yapılan bu araştırma verileri incelendiğinde, spor yapan ve spor yapmayan erkek ve kız ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık

düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunduğu, atılganlık düzeyleri arasında ise farklılığın bulunmadığı görülmektedir. Erkek öğrencilerin daha yüksek düzeyde yıkıcı ve edilgen saldırganlık değerlerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.3).

Yapılan literatür taraması sonucu çalışmamızla benzerlik gösteren araştırmalar incelendiğinde, Aksoyak (2015)'in üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeyleri kız öğrencilerinkinden daha yüksek, beden eğitimi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin fiziksel, sözel ve öfke düzeyleri kız öğrencilerinkinden daha yüksek ve rekreasyon bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden daha yüksek değerlere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Campano ve Munakata (2004)'nin ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelediği çalışmada erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri kız öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Çalışmamızla benzerlik gösteren Çakır (2014)'in lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma sonuçları incelendiğinde erkek sporcuların yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeyleri kız sporculardan daha yüksek bulunmuştur. Okyaz (2017)'in taekwondo ve yüzme sporu ile ilgilenen bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarında, erkeklerin düşmanlık ve sözel saldırganlık eğilimlerinin kızlardan daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Keskin (2015)'in lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, erkek öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Dervent ve diğ. (2010)'nin lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, erkek öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerinkinden daha yüksek düzeyde bulunduğu bildirilmektedir. Giles ve Heyman (2005)'in cinsiyet ve saldırganlığı incelediği araştırma sonucunda erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksek olup, erkek öğrencilerin daha fazla saldırganlık eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Scharf (2000)'in ergenler üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, erkek bireylerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin kadın bireylerinkinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nair ve Ercan (2019)'in ergen bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda erkek bireylerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin kadın bireylerinkinden daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Karriker-Jaffe, Foshee, Ennett ve Suchindran (2013)'in 11-18 yaş arasındaki ergen bireyler üzerinde yapmış oldukları araştırma sonuçlarında, erkek

bireylerin genel saldırganlık düzeylerinin kadın bireylerinkinden daha yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, literatür taraması sonucunda çalışmamızla benzerlik göstermeyen araştırmalar incelendiğinde Güner (2006)'ın bireysel spor ve takım sporlarıyla ilgilenen bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarında, kız ve erkek sporcuların saldırganlık düzeyleri arasında farklılık bulunmadığı bildirilmektedir. Keskin (2015)'in lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, kız öğrencilerin atılganlık düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Kaya (2010)'nın spor yapan ve spor yapmayan işitme engelli bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda kız ve erkek sporcuların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Arslanoğlu (2012)'nin üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, kadın sporcuların edilgen saldırganlık düzeylerinin erkek sporcularinkinden daha yüksek bulunduğu, bununla birlikte, atılganlık düzeylerinin ise erkek sporcuların kadın sporculara göre daha yüksek düzeyde olduğu bildirilmektedir. Yıldırım ve Akabay (2015)'in hokey sporcuları üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda kız ve erkek sporcular arasında anlamlı farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Çelik, Zengin ve Baş (2017)'in lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarında, kadın sporcuların yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeylerinin erkek sporcularinkinden daha yüksek olduğu bildirilmektedir.

Yapılan bu çalışma bulgularına dayalı olarak, erkek öğrencilerin yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeyleri kız öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuş olup, atılganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır. Literatür çalışmalarında, bu bulguları destekleyen ve desteklemeyen sonuçlar bulunmakla birlikte, cinsiyetler arası farklı sonuçların elde edilmesinde, aile eğitimi, sosyo-kültürel yapı ve çevre kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, cinsiyete bağlı olarak gelişen fizyolojik ve psikolojik farklılıklardan dolayı erkeklerin daha musküler yapıda olmalarından dolayı, yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık hususlarında kızlara göre yüksek seviyede olabileceği, kızların ise hassas ve narin yapıda olmaları, ergenlik dönemlerinin erkeklere göre daha erken dönemde başlaması kendilerini kabul ettirme gibi duyguları daha erken yaşadıkları için atılganlık düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

5.4 Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Yapılan bu araştırma sonucunda öğrencilerin kardeş sayısına göre yıkıcı saldırganlık puan ortalamalarında gruplar arasında anlamlı bir farklılık varken, atılgenlik ve edilgen saldırganlık puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yıkıcı saldırganlık düzeyinin üç ve üzeri kardeşe sahip ortaokul öğrencilerinin iki kardeşe sahip ortaokul öğrencilerinden anlamlı oranda yüksek olduğu, bununla birlikte, edilgen saldırganlık ve atılgenlik düzeylerinde anlamlı oranda farklılık bulunmadığı görülmektedir (Çizelge 4.4).

Yapılan bu çalışma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen literatür sonuçları incelendiğinde, Oda (2014), 11-13 yaş gurubu öğrenciler üzerinde yapmış olduğu çalışmada, tek çocuk olan bireylerin saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğu ve saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında kardeş sayısı arttıkça saldırganlık düzeyinin arttığını bildirmektedir. Dizman (2003), anne, babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocuklar üzerinde yapmış olduğu araştırmada ortanca olan çocukların diğer kardeşlerine göre daha fazla saldırgan tutum sergilediklerini ortaya koymuştur. Bunun sonucunda bireylerin doğum sıralarının saldırgan davranış sergilemede etkili olabileceğini ileri sürmektedir. Yıldız (2009), ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarında, bireylerin saldırganlık düzeylerinde kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmadığını ortaya koymuştur. Özbey ve Alisinanoğlu (2009), okul öncesi dönemindeki öğrenciler üzerinde yapmış oldukları çalışma sonuçlarında, tek çocukların saldırganlık düzeylerinin kardeşi olan çocuklara göre daha yüksek olduğunu belirtmektedirler.

Genel olarak, literatür ve yapılan bu çalışma sonuçları, kardeş sayısının saldırganlık üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Bunun nedeni olarak ailedeki kardeşlerin sayısı arttıkça ilgi, imkan ve her türlü eşya paylaşmakta, çocuklara düşen sorumluluklar artmakta ve otorite daha şiddetli olmaya başlamaktadır. Bu durum sonucunda çocukların saldırgan davranışlarda bulunabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucumuzla benzerlik göstermeyen ve tek çocukların daha saldırgan olduğunu savunan çalışmalara bakıldığında ailede başka çocuğun olmayışı, ilgi ve imkanların tek bir çocuğa verilmesi, çocuk merkezli bir hayata sahip olunması bu çocukları bencilleştirmektedir. Çocuklar isteklerini düzenleme konusunda yetersiz kalmakta ve istediği şeyler olmadığında fiziksel saldırganlığa başvurabilmektedir. Ayrıca ortanca çocukların saldırganlık düzeylerinin yüksek

olması sonucunun nedeni olarak ilk çocukların daha fazla sorumluluk sahibi olmaları ve aileleriyle daha dikkatli iletişim kurmaları, son çocukların ise daha çok ilgi, alaka ve yardıma ihtiyacı olmaları ortanca çocukların kendilerini eksik hissetmelerine ve saldırganlık içeren davranışlara başvurabilecekleri söylenebilir. Bu sonuçlara ek olarak saldırganlık düzeylerinin kardeş sayısına göre düşük ya da yüksek olmasının toplumların kültürel farklılıklardan ve kardeşler arası özgüven tutumlarından da kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.5 Günlük Ortalama Oyun Amaçlı Telefon veya Televizyon Kullanım Süresi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Yapılan bu araştırma verileri incelendiğinde, oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresine göre ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu ancak atılganlık puan ortalamalarında oyun sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, günde 60 dakika ve daha az oyun oynayan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeylerinin, 61 dk ve üzeri oyun oynayan ortaokul öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.7).

Bu çalışma bulgularına benzerlik gösteren ve göstermeyen literatür çalışma sonuçları incelendiğinde, M. Ş. Solak (2012), ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, bireylerin bilgisayarda oyun oynama süreleri arttıkça saldırganlık düzeylerinin de artmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evcin (2010), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarında, bireylerin şiddet içerikli oyun oynamalarının saldırganlık düzeylerini artırdığı ve bilgisayar oyunu oynama süresi uzun olan bireylerin saldırgan davranışlara daha eğilimli olduğunu bildirmektedir. Bilgi (2005), ilköğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, bilgisayar oyunu oynama süreleri fazla olan bireylerin anti-sosyal saldırganlıklarının da arttığı ve şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayan bireylerin oynamayanlara göre saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Burak ve Ahmetoğlu (2015), ilkokul ve ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırma sonuçlarında, şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayanların oynamayanlara göre genel saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu, sadece sözel saldırganlık düzeylerinde bir farklılığa rastlanmadığını bildirmektedirler.

Yapılan bu çalışma ve literatürdeki incelenen çalışma bulgularına göre, bireyler telefon veya televizyonda belirlenen süre içerisinde boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla oyun oynadıklarında verimli bir aktivite yapmış olabilirler fakat sürelerini bilinçli kullanmadan devamlı oyun oynadıklarında telefon veya televizyon bağımlısı olabilir ve ekranda sürekli gördükleri hareketlerden etkilenecek bunu dış dünyada saldırgan davranışlar göstererek kullanmaya çalışabilirler. Ayrıca şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayan bireylerin daha saldırgan olmalarını ekranda görmüş oldukları ve benimsedikleri davranışları gerçek hayatta da uygulayabilmelerinden kaynaklı olabilir diyerek bu durum sosyal öğrenme kuramıyla açıklanabilir.

Sonuç olarak, şiddet içerikli oyunlar, oyuncuların birinin diğerini sürekli yenmek istemesi, çatışması ve savaşması, en sonunda da karşısındaki oyuncuyu öldürmesi ile bitmektedir. Bu tarz şiddet içerikli görüntülere maruz kalan bireylerin saldırganlık eğilimlerinin de yüksek olabileceği düşünülmektedir.

5.6 Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları

Yapılan bu çalışmada, günlük TV izleme sürelerine göre 181 dk ve üzeri televizyon izleyen katılımcıların 60 dk'dan az televizyon izleyenlere göre yıkıcı saldırganlık düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu, ayrıca, 181 dk ve üzeri televizyon izleyen katılımcıların edilgen saldırganlık düzeylerinin diğer televizyon izleme sürelerine (61-120; 121-180 dk) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan, TV izleme sürelerine göre atılganlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.6).

Yapılan literatür taramasında Bekar (2014)'ın ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, televizyon izleme süreleri fazla olan bireylerin sürekli kaygı ve şiddet eğilimlerinin de arttığı bildirilmektedir. Akçay ve Özcebe (2012)'nin okul öncesi dönemindeki çocuklar için yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, hafta içi televizyon izleme sürelerinin fazla olması bireylerdeki olumlu sosyal davranışları azaltmakta, fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeylerini artırdığı belirtilmektedir. Aynı zamanda, hafta sonu televizyon izleme sürelerinin fazla olmasının fiziksel saldırganlık eğilimlerini artırdığı, olumlu sosyal davranışlarını da azalttığı ileri sürülmektedir. Yavuz (2007)'nin son çocukluk dönemi öğrencileri

üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, televizyon izleme sürelerine göre bireylerin saldırganlık düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Televizyonu günde 3 saatten fazla izleyen bireyin saldırganlık düzeyi, günde 1 saatten az ve günde 2-3 saat izleyen öğrencilerden daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma sonuçlarına dayalı olarak televizyon izleme süresinin artışının saldırganlık düzeyini artırabileceği söylenebilir. Bununla birlikte, bazı literatür çalışma sonuçları Yavuz (2007), Ümit (2020), şiddet ve savaş içerikli programların da saldırganlık düzeyini artırdığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara dayalı olarak televizyon seyretme süresi ve program içeriğinin saldırganlık eğilimi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Spor yapan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spor yapmayan öğrencilerinkinden daha düşük, atılganlık düzeylerinin ise daha yüksek olduğu bulunmuştur (Çizelge 4.5).

2. Bireysel spor ve takım sporu yapan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Çizelge 4.2).

3. Spor yapan ve yapmayan erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri kız öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Atılganlık düzeylerinde ise fark bulunmamıştır (Çizelge 4.3).

4. Üç ve üzeri kardeşe sahip olan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık düzeyleri iki kardeşe sahip olan öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Edilgen saldırganlık ve atılganlık düzeylerinde ise fark bulunmamıştır (Çizelge 4.4).

5. Günlük ortalama oyun amaçlı telefon veya televizyon kullanım süresi yüksek olan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Atılganlık düzeylerinde ise fark bulunmamıştır (Çizelge 4.7).

ÖNERİLER

1. Günlük ortalama televizyon izleme süreleri yüksek olan ortaokul öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Atılganlık düzeylerinde ise fark bulunmamıştır (Çizelge 4.6).

2. Yapılan bu araştırmanın örneklem grubunu ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. İlerde yapılacak olan çalışmalar, spor yapan ve yapmayan farklı yaş gruplarındaki bireyler üzerinde yapılabilir.

3. İlerde yapılacak olan çalışmalar, bireysel spor ve takım sporlarına ek olarak mücadele sporu yapan öğrenciler üzerinde yapılabilir.

4. Elit seviyede bireysel spor, takım ve mücadele sporu yapan sporcular üzerinde uygulanabilir.

5. Yapılan bu araştırma sonucunda ortaya çıkan, spora katılımın saldırganlık düzeyindeki azaltıcı etkisinden dolayı öğrencilerin spora katılımlarını artırmak amacıyla ğrenci velilerine yönelik spora teşvik edici çalışmalar yapılabilir.

6. Sporun/egzersizin ya da resim, müzik gibi diğerk sosyal etkinliklerin saldırgan davranışlar ve atılganlık düzeyine etkisini belirlemek amacıyla farklı çalışma grupları oluşturularak, uygulamalı deneysel çalışmalar yapılabilir.

7. Saldırgan davranışların oluşmasında ailelerin ekonomik düzeylerinin öğrenciler üzerindeki etkisini incelemek adına çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acet, M.** (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Akçay, D. ve Özcebe, H.** (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71. doi: 10.5222/j.child.2012.066.
- Aksoyak, M.** (2015). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı yaşam tatmini ve saldırganlık düzeyi farklılıkları ve ilişkileri Erciyes Üniversitesi Besyo örneği* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B., ve Akbıyık, A.** (2004). İlköğretim okullarının 8.sınıfa devam eden ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 29(315), 17-25.
- Arslan, L.** (2018). *12-14 Yaş aralığında spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Düzce.
- Arslanoğlu, C.** (2012). *Farklı bölümlerde öğrenim gören beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ve saldırganlık ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Bandura, A.** (1973). *Agression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bauman, S. (Çev. İkizler, C. ve Özcan, A. O.).** (1997). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Bayraktar, N.** (2009). *Kuran kurslarında ergenlik dönemi öğrencilerinin sorunları ve beklentileri* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize.
- Bayram, Y.** (2012). *Spor yapan ve yapmayan 14-18 yaş grubu öğrencilerin saldırganlık tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Bekar, P.** (2014). *Televizyon izleme durumunun çocukların kaygı düzeyi ve şiddete eğilimine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Berkowitz, L.** (1993). Pain and aggression: some findings and implications. *Motivation and emotion*, 17(3), 277-293. doi: <https://doi.org/10.1007/BF00992223>.
- Bilgi, A.** (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Bostan, G. ve Kılıçgil, E.** (2008). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencisi olan ve olmayan Ankara Üniversitesi öğrencilerinin saldırganlık boyutları. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 133-140.
- Boxer, P. & Tisak, M. S.** (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*, 31(2), 172-188. doi:10.1002/ab.20056.
- Brown, T. A.** (2015). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: Guilford Press.

- Burak, Y. ve Ahmetoğlu, E.** (2015). Bilgisayar oyunlarının çocukların saldırganlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(11), 363-382. doi:http://dx.doi.org/10.7827/.
- Büyüköztürk, Ş.** (2013). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Campano, J. P. & Munakata, T.** (2004). Anger and aggression among filipino students. *Adolescence*, 39(156), 757-764.
- Cox, R. H.** (1985). Sport Psychology. Dubuque. Iowa: Wm. C. Brown Publisher.
- Cüceloğlu, D.** (1996). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakır, H. İ.** (2014). *Liseler arası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık durumlarının araştırılması Rize ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Çelik, A., Zengin, S. ve Baş, M.** (2017). Sporcu lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(4), 20-31.
- Dalbudak, İ., Ramazanoğlu, F., Beyleroğlu, M., Gökyürek, B. ve Okan, İ.** (2016). Spor bilimleri fakültesindeki performans sporcusu ve spor yapmayan meslek yüksekokulundaki öğrencilerin duygusal zeka ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi Isparta örneği. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 51-66.
- Dervent, F.** (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Dervent, F., Aslanoğlu, E. ve Şenel, Ö.** (2010). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi (İstanbul ili örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 522-533.
- Dizman, H.** (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Doğan, O.** (2005). Spor Psikolojisi. Adana: Nobel Kitabevi.
- Erciyes, Y. Y.** (2009) *Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulamaya* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.
- Erden, N. K.** (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri* (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Evcin, S.** (2010). *Bilgisayar oyunlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık eğilimine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Fidan, C.** (2016). *İlköğretim ikinci kademe (5,6,7,8) öğrencilerinin spor yapan ve yapmayanların saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi Kahramanmaraş İli Örneği* (Yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Finney, S. J. & DiStefano, C.** (2006). Structural Equation Modeling: A second course. G.R. Hancock. & R. O. Mueller. (Ed). Non-normal and categorical data in structural equation modeling. (s. 269-314). Greenwich, CT: Information Age Publishing.

- Freedman, J. L., Sears, D. O. & Carlsmith, J. M. (Çev. A. Dönmez).** (1989). Sosyal Psikoloji. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- George, D. & Mallery, P.** (2019). IBM SPSS Statistics 25 Step by Step: A Simple Guide and Reference. New York: Routledge.
- Giles, J. W. & Heyman, G. D.** (2005). Preschoolers; use of trait-relevant information to evaluate the appropriateness of an aggressive response. *Aggressive Behavior*, 31(5), 498-509. doi: 10.1002 / ab.20086.
- Gökççek, S.** (2015). *Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık tutumlarının araştırılması Samsun ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Güner, B. Ç.** (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E.** (2018). Multivariate Data Analysis. Harlow: Pearson Education Limited.
- Hu, L. & Bentler, P. M.** (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55.
- IBM Corp.** (2017). IBM SPSS Statistic for Windows. Armonk, NY: IBM Corp. Retrieved from <https://hadoop.apache.org>.
- İkizler, C.** (1993). Sporda Başarının Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O. ve Demiray, E.** (2017). Bireysel spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 386-390.
- Karakaya, M. A.** (2002). *Takım sporu yapan sporcularla bireysel spor yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması N.Ü. Aksaray Besyo örneği* (Yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Karakuzulu, Ç. E.** (2018). *Savunma ve dövüş sporları yapan sporcular ile diğer bireysel sporları yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep.
- Karriker-Jaffe, K. J., Foshee, V. A., Ennett S. T. & Suchindran, C.** (2013). Associations of neighborhood and family factors with trajectories of physical and social aggression during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(6), 861–877. doi:10.1007/s10964-012- 9832-1.
- Kaya, E. Ö.** (2010). *18-25 yaş arası işitme engelli sporcuların stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Keskin, C.** (2015). *Liseler arası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık durumlarının araştırılması Zonguldak- Kozlu örneği* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç. ve Kipoğlu, A.** (2008). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spora katılım düzeylerine göre incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Kiper, İ.** (1984). *Saldırganlık türlerinin çeşitli ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlerle ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- Koruç, Z.** (1992). Spor Psikolojisine Giriş. Ankara: TTB Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu.
- Kurşun, Ş.** (2015). *Görme engellilerin spor yapma değişkenine göre saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.
- Little, R. J.** (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association*, 83(404), 1198-1202.
- Maccoby, E. E. & Jacklin, C. N.** (1980). Sex differences in aggression: A rejoinder and reprise. *Child Development*. 51(4), 964-980.
- Marsh, H. W., Balla, J. R. & McDonald, R. P.** (1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103(3), 391.
- Masalçı, A. D.** (2001). *Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygun davranışlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- McDonald, R. P. & Marsh, H. W.** (1990). Choosing a multivariate model: Noncentrality and goodness of fit. *Psychological Bulletin*, 107(2), 247.
- Muthén, L. K. & Muthén, B. O.** (2008). Mplus. (Computer Software, Version 6.12). Los Angeles: Muthén ve Muthén.
- Nair, B. ve Ercan, H.** (2019). Ergenlerde saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), doi: <http://dx.doi.org/10.30831/akueg.420615>.
- Oda, B.** (2014) *11-13 yaş grubundaki spor yapan ve yapmayan öğrencilerin iyimserlik ile saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- Okyaz, B.** (2017). *18- 24 yaş arası teakwando ve yüzme sporu ile uğraşan gençlerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F.** (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özerkan, K. N.** (2004). Spor Psikolojisine Giriş-Temel Kavramlar. İstanbul: Nobel Yayın.
- Pituch, K. A. & Stevens, J.** (2016). Applied Multivariate Statistics for The Social Sciences: Analyses with SAS and IBM's SPSS. New York: Routledge.
- Scharf, S. C.** (2000). *Gender differences in adolescent aggression: an analysis of instrumentality vs. expressiveness* (Unpublished doctoral thesis). Michigan University, Michigan.
- Solak, M. Ş.** (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu tutumları ile saldırganlık ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Solak, N.** (2011). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi Çorum ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Şahin, H. M.** (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, H. M.** (2005). Beden Eğitimi ve Spor Sözlüğü. İstanbul: Yedigün Mücellithanesi.

- Şekertekin, M. A.** (2003). Spor eğitimi alan ve almayan üniversite bayan öğrencilerinin uyum düzeyleri, saldırganlık ve kişilerarası ilişki tarzlarının karşılaştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 9-14.
- Şenyüzlü, E.** (2013). *Üniversite öğrencilerinde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S.** (2012). *Using Multivariate Statistic*. Boston: Pearson.
- Tiryaki, Ş.** (1996). *Spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi: takım ve bireysel sporlar açısından bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Tiryaki, Ş.** (2000). *Spor Psikolojisi*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Topaloğlu, Z. Ç.** (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoglu, S. A. ve Soylu, R.** (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
- Uluşık, V.** (2015). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi Burdur ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.
- Ümit, Ç. E.** (2020). Televizyon dizilerinin ve saldırganlık eğiliminin siber zorbalık davranışı ile ilişkisi üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 89-104. doi:10.30794/pausbed.649013.
- Yavuz, Ş.** (2007). *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yenel, F.** (2004). *Futbol antrenörlerinin saldırganlık türleri ve şiddet olaylarına bakış açıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yıldırım, A. ve Akabay, U.** (2015). Hokeycilerin iletişim becerileri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 17-28.
- Yıldız, S.** (2009). *Spor yapan ve spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Yılmaz, S.** (2013). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi örneği* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yockey, R. D.** (2011). *SPSS Demystified: A Step-by-Step Guide to Successful Data Analysis*. Boston: Prentice Hall.
- Zülal, A.** (2001). Şiddet çağımıza özgü bir sorun mu?. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 37(399), 34-41.

EKLER

EK 1: Kişisel bilgi formu

Ek.1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Adınız Soyadınız:

1.Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

2.Yaşınız:

3.Sınıf Düzeyiniz:5 () 6 () 7 () 8 ()

4.Spor Yaptığınız Branşınız:

5.Hafta 6 Saat ve Üzeri Düzenli Olarak Spor Yapar Mısınız?

Evet () Hayır ()

6.Annenizin Mesleği Nedir?

Ev hanımı () Kamu () Özel () Emekli () Diğer.....

7.Babanızın Mesleği Nedir?

Kamu () Özel () Emekli () İşsiz () Diğer.....

8.Siz Dahil Kaç Kardeşiniz?

Tek çocuğum () 2 kardeşiz () 3 kardeşiz () 4 kardeşiz () 5 kardeşiz () 6 ve üzeri kardeşiz ()

9.Günlük Ortalama Kaç Saat Ders Çalışırsınız?

.....

10.Günlük Ortalama Kaç Saat Televizyon İzlersiniz?

.....

11.Günlük Ortalama Oyun Amaçlı Kaç Saat Televizyon ya da Telefon Kullanırsınız?

.....

12.Özel Ders Alıyor Musunuz?

Evet () Hayır ()

EK 2: Saldırganlık Ölçeği

Ek.2 SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

- 1.Bana çok uyuyor
- 2.Bana biraz uyuyor
- 3.Bana uyuyor
- 4.Kararsızım
- 5.Bana uymuyor
- 6.Bana biraz uymuyor
- 7.Bana hiç uymuyor

		1	2	3	4	5	6	7
1	Haklı olan kişi, karşındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir.							
2	Beni öfkeliendiren kişiye genellikle öfkelenirim.							
3	Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kişinin kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır.							
4	Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneği; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.							
5	Başarısızlıklar karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam.							
6	Satın aldığım, fakat sonradan içme sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.							
7	Bir kişi beni küçük düşürmüşse içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim.							
8	Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem imada bulunurum.							
9	Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum.							
10	Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşünceyi savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.							
11	Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.							
12	Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim.							
13	Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüeyebilirim.							
14	Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağzımdan çıkan sözlerin farkında olmam.							
15	Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.							
16	Bir dükkan, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım.							
17	Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmasam da, ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir şeye benzemez.							
18	Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.							
19	Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendine söylerim.							
20	Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşünceyi savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.							

EK 3: Etik kurul onayı



T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 2019-103

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

01/03/2019

Sayın Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.


Prof. Dr. Mehmet Ömer BOSTANCI
Başkan

Başvuru Numarası	2018-185
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN
Araştırma Başlığı	Spor Yapan Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık ve Akademik Başarı Düzeylerinin İncelenmesi
Toplantı Tarihi	28/02/2019
Karar Numarası	2019-100

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzni/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir.
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

EK 4: İl Millî Eğitim Müdürlüğü anket izni



T.C.
AMASYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü



Sayı : 47613789-44-E.8212202
Konu: Anket İzni

24.04.2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: (a) Hitit Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 21/12/2019 tarih ve E.74304 sayılı yazısı.
(b) 22.08.2017 tarih 35558626-10.06.01-E.12607291 - 2017/25 sayılı Genelge.

İlgi yazı (a) ile; Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dila Şeyda TAŞDEMİR'in "Spor Yapan Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık ve Akademik Başarı Düzeylerinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN danışmanlığında Müdürlüğümüze bağlı Merkez ilçede bulunan Ziyapaşa Ortaokulu Müdürlüğü, Abdurrahman Kamil Ortaokulu Müdürlüğü ve Serdar Zeren Ortaokulu Müdürlüğü'ndeki öğrencilere ilgi yazı ekinde belirtilen anketi uygulayabilmek için izin talep edilmektedir.

Bu bağlamda; Müdürlüğümüze yapılan değerlendirme sonucunda, Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dila Şeyda TAŞDEMİR'in "Spor Yapan Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık ve Akademik Başarı Düzeylerinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Doç. Dr. Erkan DEMİRKAN danışmanlığında Müdürlüğümüze bağlı Merkez ilçede bulunan Ziyapaşa Ortaokulu Müdürlüğü, Abdurrahman Kamil Ortaokulu Müdürlüğü ve Serdar Zeren Ortaokulu Müdürlüğü'ndeki öğrencilere ilgi (b) 35558626-10.06.01-E.12607291 - 2017/25 sayılı Genelge (Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlikler İzinleri) de belirtilen hususlar doğrultusunda ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve insan hakları alanındaki uluslararası sözleşmeler başta olmak üzere 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun ile yürürlükte olan tüm yasal düzenlemeler ve politika belgelerine uygun, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması ve gönüllülük esasına göre anket

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
02.../05.120.1.3

Sofular Mahallesi Pirler Sokak No:3 05100 Merkez/AMASYA
Elektronik Ağ: amasya.meb.gov.tr
e-posta: arge05@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ahmet D. DURMUŞ/Memur
Tel: (0 358) 212 29 92 / 163
Faks: (0 358) 218 50 31

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5e33-307e-3519-bfe3-2f35 kodu ile teyit edilebilir.

uygulamasının yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.
Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınızı arz ederim.

Hakkı DEĞERLİ
Müdür a.
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
24.04.2019
Doç. Dr. İlker KÖSTERELİOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ekler : İlgî Yazı ve Ekleri (16 sayfa)


Ahmet Durmuş DURMUŞ
Memur

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
021.057201.9

Sofular Mahallesi Pirlar Sokak No:3 05100 Merkez/AMASYA
Elektronik Ağ: amasya.meb.gov.tr
e-posta: arge05@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ahmet D. DURMUŞ/Memur
Tel: (0 358) 212 29 92 / 163
Faks: (0 358) 218 50 31

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5e33-307e-3519-bfe3-2f35 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı – Soyadı : Dila Şeyda TAŞDEMİR
Doğum yeri ve tarihi : Amasya / 26.10.1994
İletişim adresi ve telefonu : Hacılar Meydanı Mah. Kutlu Payaslı Sok.Tuğra Apt. Kat:2
Daire:2 Amasya / Merkez 0(506)-752-86-40
Öğrenim Durumu : Lisans
Lisans : 2017, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

Mesleki Deneyimi: Amasya Halk Eğitim Merkezi ve A.S.O Müdürlüğü, Taekwondo Branşı
Ücretli Usta Öğretici. (2012, 2013, 2014)

Yayımları: Taşdemir, D.Ş., Demirkan, E. (2019). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde
Algılanan Stresin Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlamlık. 2. Uluslararası 19 Mayıs
Yenilikçi Bilimsel Yaklaşımlar Kongresi Özet Metin Kitabı. Samsun, Türkiye. (s.354).

Diğer Bilgiler:

Eğitim programı haricinde katıldığı yarışmalar ve aldığı belgeler

1. Poomse Türkiye Şampiyonası,Gaziantep, 22.06.2007, Türkiye 3.lüğü.
2. Gençler-Büyükler Doğu Grb. Şamp.Antalya, 22.01.2009, Doğu Grubu 3.lüğü.
3. Poomse Türkiye Şampiyonası,Balıkesir, 19.08.2014, 18-30 Yaş Pair Türkiye 5.liği.
4. Poomse Türkiye Şampiyonası,Balıkesir, 19.08.2014, 18-30 Yaş Bayan Takım Türkiye 3.lüğü.
5. Poomse Türkiye Şampiyonası,Balıkesir 19.08.2014, 18-30 Yaş Pair F.S Türkiye 2.liği.
6. Açık Uluslararası Taekwondo Turnuvası, Türkiye/Antalya, 27.11.2014, 18-30 Yaş Bayan Büyükler Açık Uluslararası Turnuva 3.lüğü.
7. Açık Uluslararası Taekwondo Turnuvası, Türkiye/Antalya, 27.11.2014, 18-30 Yaş Büyükler Pair Açık Uluslararası Turnuva 1.liği.
8. Poomse Türkiye Şampiyonası, Konya, 15.04.2015, 18-30 Yaş Bayan Takım Türkiye 3.lüğü.
9. Poomse Türkiye Şampiyonası, Konya, 15.04.2015, 18-30 Yaş Bayan Büyükler Ferdi Türkiye 8.liği.

10. Türkiye Taekwondo Federasyonu (C) Sınıfı Milli Sporcu Belgesi.
11. Türkiye Taekwondo Federasyonu Siyah Kuşak 3. Dan Belgesi.
12. WTF Kukkiwon Black Belt 2. Dan Certificate.

